

Новы Час

Вольга Клакоўская: «Я ПРЫЕХАЛА,
КАК ПАДТРЫМАЦЬ БРАТА»

Стар. 4

СА СВЯТАМ ВАС, ДАРАГІЯ ВЕТЭРАНЫ!

Гэта ваша перамога, гэта ваша свята, дарагія ветэраны. Вы прыйшли праз пекла самай страшнай і крывавайшай вайны ў гісторыі чалавечства — другой светвенай.

Вы вытрымалі і перамаглі.

Вы заваявалі і забяспечылі мірнае жыццё сваёй краіне, свайму народу, народам Еўропы і свету.

Гэта і наша свята — дзяцей, ункуаў, праўнукau і прарапранкаў пакалення пераможцаў. Бо дзякуючы тоі перамозе мы ўжо 66 годдю выжывем пад мірным небам. І эта залоўна перад усімі праблемамі і выклікамі, якія ставілі і ставіць перад намі час і жыццё.

Са святам, дарагія суграмадзяне Беларусі!

ISSN 2218-2144

ЧЫТАЙЦЕ

Ў НАСТУПНЫМ НУМАРЫ!

СЛЫХАВЫЯ ГАЛЮЦЫНАЦЫИ

Артыкул Сяргея Нікалюка
з цыклу «Азбука паліталогіі»

► МІРНЫ АТАМ

ПА ЕЎРОПЕ ПРАКАЦЛЯСЯ АНТЫЯДЗЕРНАЯ ХВАЛЯ

Генадзь КЕСНЕР

«Вандроўка міру Мінск—Жэнева» з удзелам беларускіх, нямецкіх і швейцарскіх грамадскіх актыўістў, журналістў і жыхароў рэйнаў, пацярпелых у выніку катастрофы на ЧАЭС, завяршылася днёмі ў беларускай сталіцы.

Арганізатарамі дзесяцідзённай акцыі выступілі Беларускі дабрачынны фонд «Дзецим Чарнобыля» на чале з прафесарам Генадзем Грушавым і Федэральная рабочая група «Дзецим Чарнобыля» з Германіі.

Узрастнанне ядзернай пагрозы ў выніку аварыі на японскай АЭС, а таксама далёка не пераадоленія наступствы Чарнобыля ўзніялі новую, магутную хвалю пратэсту ў Еўропе супраць будаўніцтва новых і далейшай эксплуатацыі існуючых АЭС. Чаго, дарэчы, зусім не назіраеца ў Беларусі, жыхары якой найболей пацярпелі ад «мірнага атаму».

Актуальнасць праблемы адбілася і на ўзроўні, на якім прымалі ўдзельнікаў акцыі ў Каменцы, потым у Ротвайлі (у гэтых гарадах кантакты праходзілі на ўзроўні бургамістра), а ў сталіцы Ніжній Саксоніі Гановеры «амбасадараў антыйядзернага свету» прымала сам прэзідэнт замільнага парламента Герман Дзінкл. Прычым практычна на ўсіх сустэрчах адзначалася, што і сеансі бракуе інфармацыі пра небяспеку выкарыстання так званага «мірнага атама» і пра яго наступствы.

«Сёння, праз 25 гадоў пасля катастроfy на ЧАЭС, мы заўдаем пытанне: што ж адбылося і адбываецца ўесь гэты час? У Беларусі ўжо цлае пакаленне звязае сваё жыццё з Чарнобылем. Захворанні ў дзяцей набіраюць моц, з 800 000 ліквідатораў большасць ужо памерлі, вялікія тэртырыі засталіся без жыхароў. Краініцтва Беларусі залёгліе пра то, што Чарнобыль скончыўся, а Сусветная арганізацыя аховы здароўя (СААЗ) м��кі назірае», — падкрэсліла кіраунік «Грамадзянскай ініцыятывы за свет без ядернай пагрозы» з Ротвайля Ангела Геслер.

Прадстаўнікі чарнобыльскіх ініцыятыў Беларусі, Швейцарыі і Германіі трапілі і ў будынку ААН у Жэневе, дзе цягам больш як дзвюх гадзін дыскутувалі наконт будучыні атамнай энер-

гетыкі, разважалі аб праблемах, якія прынесла атамная энергетыка краіне, дзе ніколі не было сваёй АЭС. І вось тут стала адчывальна, што прадстаўнікі грамадзянскай супольнасці і чыноўнікі сусветных арганізацыяў заходзяцца, міккі какужчы, «па розных бакі баўрыка».

Нам спрабавалі давесці, што дагэтуль німа стопрацэнтных доказаў адмойнага ўплыву на стан здароўя людзей малых доз радыяцыі, якую назапашвае чалавек праз ужыванне прадуктаў харчавання з невялікім утрыманнем радиевынклідаў. Калі караец, то чыноўнікі спрабавалі

наўпрост вязніца з такой структурай, як МАГАТЭ — сусветным лабістам атамнай энергетыкі. А тым часам ужо многія месцы калі будынку СААЗ штодня праходзіць бестэрміновая «Вахта перасцярог» — пікет, які нагадвае чыноўнікам пра наступствы Чарнобыля і выкарыстання «мірнага атаму» ўгугле.

Яшчэ адным важным момантам «Вандроўкі міру» было наўедванне гарадка Гарлебен у Ніжній Саксоніі (ФРГ), які видомы на ўесь свет пра то, што там знаходзіцца прамежкавы магільнік ядзерных адходаў. Там сёня наземным (!) чынам часова захоўваюцца больш за ста канцэнтраціў з высокатаксічнымі ядзернымі адходамі, якія прывезены туды не толькі з нямецкіх, але і французскіх ды іншых атамных станцый. Штогод, калі

ў Гарлебене накіроўваецца чарговы цягнік «Кастар» са смяротна небяспечнымі канцэйнерамі, тысячы актыўістаў антыйядзернага руху з розных краін свету ладзяць акцыі пратэсту, спрабуючы недапусціць гэты «Кастар» да пункту прызначэння. Пакуль, на жаль, беспасліхова.

Зямля калія Гарлебена, дзе плануецца ўзвесці цяпер ужо паставлены падзэмны «адстонік» для адпрацаванага ядзернага паліва, належыць графіні Ганне фон Берністорф. Улады плануюць прынесьці спецыяльны закон, каб нацыяналізаць 600 гектараў зямлі, дзе мяркуюць збудаваць гэтыя сталы магільнік. Графіні Берністорф, якая з'яўляецца, бадай, самым актыўным змагаром з планамі ўладаў, верыць, што толькі агульнымі акцыямі пратэсту, міжнароднай салідарнасцю можна перашкодзіць «распаўсюджу ўядзернай заразы». Таму, як і ў Жэневе ли будынка СААЗ, у Гарлебене паставлена праводзіцца пікет пратэсту з багатай колькасцю аўдыё- і відэаматэрыйялаў на адпаведную тэматыку, тут нават разьбіты паставлены лагер праціўніку «мірнага атаму».

Апошнім, самым, відаць, чуллівым, мерапрыемствам нашага ваяжу стала Акцыя памяці да 25-й гадавіны катастрофы на Чарнобыльскай АЭС у царкве святога Міхаіла ў горадзе Люнебург. Там узельнікі акцыі ўзнанавалі памяць усіх, хто стаў ахвярай атамных трагедый у Беларусі, Японіі, Украіне, Расіі, а доктар медыцыны прафесар Хэльге Шэнк прыўёў жахлівыя дадзеныя пра наступствы чарнобыльскай трагедыі. Вельмі шкада, што гэтага даклада не чулі тых апалаґеты «мірнага атаму», з якімі місіяў систракаліся ў Жэневе.

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

СУМНЫЯ СВЯТЫ

Сергей САЛАЎЕУ

З чым у сталых людзей, якія ўяшэ паспелі пажыць пры ССР, асацыююца першамайскія святы?
Правільна, менавіта са святамі. Па-першае, шмат выходных, паветраныя шарыкі, авбязковая застолле пасля дэміністрацыі і магчымасці пасадзіць бульбу на прысядзібным участку. Зарас «святыя працы» — ужо зусім не тое свята.
Канешне, за выключэннем магчымасці пасадзіць бульбу.

Асабліва ў гэтым годзе. Беларусь заняла другое месца сярод краін былога ССР по росце спакзыўецкім цэн у першым квартале эгата года (сакавік да снежня — 6,1%). Пра гэта сведчыў анализ звестак нацыянальнага органу статыстыкі.

На першым месцы Кыргызстан (6,4%). За Беларусью ідуць Арmenія (5,2%), Грузія (4,9%), Таджыкістан (4,5%), Азербайджан (4,1%), Расія (3,8%), Казахстан (3,7%), Малдова, Украіна (на 3,3%), Літва (2,3%), Літва (1,5%) і Эстонія (1,4%). Након Узбекістана і Туркменістана звестак німа.

По росце цэн у сакавік (1,9%) Беларусь на другім месцы пасля Кыргызстана (2,2%). Далей — Украіна (1,4%), Таджыкістан (1,2%), Азербайджан (1,1%), Літва (1%), Арmenія, Малдова, Эстонія (на 0,8%), Літва (0,7%), Расія (0,6%) і Казахстан (0,5%). У Грузіі цэні не змяніліся.

Ну, добра, Кыргызстан — яны там ѿшчэ не ачомаліся ад праўлення Курманбека Бакіева, які сябе ўтульну ачувае ў Беларусі. Увогуле, Кыргызстан — адна з найбяднейшых краін Сярэдняй Азіі. Але ж мы жывем не ў Азіі, а ў Еўропе! І, дарчы, не бяднейшая краіна! Мы засёды ганаўрыліся нашым «еканамічным цудам», ганаўрыліся, ганаўрыліся, а тут высыпляюцца, што нікага цуду німа, і мы бяднейшая нават за Малдову і Украіну.

Больш за тое, Беларусь заняла чацвёртас месца сярод краін былога ССР па тэмпах росту афіцыйнага курсу долара ЗША да нацыянальнай валюты

за першыя чатыры месяцы 2011 года. У пяцёрку краін, дзе долар падаражэў, увайшлі Узбекістан — тут курс зуроз на 3,14% (з 1 640 да 1 691,57 сум), Таджыкістан — на 2,33% (з 4 403 да 4,5059 самоні), Арmenія — на 1,88% (з 363,44 да 370,27 драма), Беларусь — на 0,43% (з 3 000 да 3 013 рублёў) і Украіна — на 0,05% (з 7 961,7 да 7 965,4 грыйні).

А ў вышэй згаданым Кыргызстане долар нават патанене — на 0,68% (з 47,0992 да 46,7766 сома)! Дык дзе мы жывем — у Еўропе або ў Азіі?

Суветны дзень свободы друку, які адзначаецца 3 мая, таксама не быў радасным для журналістаў Беларусі. Незалежная журналістка Беларусь сέння ў небяспечы, бо з'яўляеца адной з глоўных пагроз рэжыму», — кажа старшыня РТА «Беларуская асацыяцыя журналістаў» (БАЖ) Жанна Літвіна.

«Усё складаней канцяраваць грамадскую свядомасць і падпрадкоўваць настрой людзей, — пераканана лідар БАЖ — Пралагандысцкая

чыноўнікай каментаваць верагоднае за-крыццё газет Коўтыш назвала «нямым адъходам Міністэрства інфармацыі», што вынесла выданніе «надуманае папярэджанне», якое «Народная волга» «не можа абскардзіць у судзе».

Невясёлы падарунак атрымала іўладада. У Бруслі 3 мая прайшло ўстаноўчае пасяджэнне Парламенцкай асамбліі праграмы Еўрасаюза «Усходнія партнёрства». Конферэнцыя старшынай палітычных фракцый Еўрапарламента 10 лютага прыняла рашэнне аб скіпакіні першага пасяджэння Еўрапарламента без беларускай дэлегацыі. Пастанова пачаць працу Еўрапарламента без прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці і парламента Беларусі была прынятая ў Еўрапарламенте зднаголосна.

Раней мерыкавалася, што ў працы Парламенцкай асамбліі праграмы Еўрасаюза «Усходнія партнёрства» (Еўрапарламент) возымуць удзел 60 еўрапедлугутаў, а таксама на 10 прадстаўнікоў (у асноўным парламентарыяў) ад Грузіі, Украіны, Арmenіі, Азербайджана, Малдовы і Беларусі. Адносна апошняй разглядаліся розныяварынты: запрашэнне выключна апазыцыі або апазыцыі і пяці прадстаўнікоў парламента. Аднак гэтыя ідэі не знайшли разумення ні ў афіцыяльнай Мінску, ні ў Еўрапарламенте.

Так што Еўропа — зноў без нас.

Гаспадарцы суд Мінска 4 мая адмовіў грамадскаму б'яднанию «БНФ «Адраджэнне» ў іску да ЖРЭА Савецкага раёна століцы аднона працягу арэнды фіса арганізацыі па праспекце Машэрава, 8.

Падчас судовага разгляду іску юрист ад'яднанням Уладзімір Лабковіч заклікаў суд улічваць не толькі юрыдычныя, але і маральна-этычныя аспекты справы. «Памяшканне на Машэрава, 8 вядомае як частка гісторыі і культуры Беларусі», — парэклэрэлі ён, нагадаўшы, што дніамі ліст у абарону фіса падпісалі 100 дзеячоў науки, культуры, мастацтва, прафэсійнай і падарунак газет. Цяпер у судзе разглядаецца аналогічны іск да ЖРЭА з боку Партыі БНФ. Справа ў тым, што ў памяшканні на праспекце Машэрава, 8 з 1992 года знаходзіцца цэнтральны фіс і грамадскай арганізацыі, і Партыі БНФ, а таксама некалькі іх арганізацыйных структур.

Пакуль што журналісты змагаюцца як могуць. Не адкрыці XV Мінскай міжнароднай выставы «СМІ Беларусь» 4 мая прайшоў флешмоб супраць закрыцьця недзяржайных газет «Наша ніва» і «Народная воля». Уздзельнік акцыі акуружыў чыноўнікаў з Міністэрства інфармацыі, у прыватнасці міністра Алега Праляскouskага і яго намесніка Лілію Апаніч, трывамою асобнікі газет. Прадстаўнікі Міністэрства інфармацыі адмовіўся яго падпаціць. Цяпер у судзе разглядаецца аналогічны іск да ЖРЭА з боку Партыі БНФ. Справа ў тым, што ў памяшканні на праспекце Машэрава, 8 з 1992 года знаходзіцца цэнтральны фіс і грамадскай арганізацыі, і Партыі БНФ, а таксама некалькі іх арганізацыйных структур.

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

MIKALAI LADUZCKA

Старшыня Мінгарвыканкана Мікалай Ладузька поўны аптымізму і пазітыўных ацэнак з нагоды валютнага дзфіцыту і крызісу ў эканоміцы. Якога, паводле меркавання чыноўніка, няма, але ёсць беларусы-мільярдэры, што ўдзел пад сваім матрасамі назапашваюць стратэгічную ёўру і долары. «Валюты ў краіне дасцаткова, сёння ўжо «залежныя», і незалежныя эканамісты кажуць, што ў беларускага насельніцтва сформаваныя накаленні ў 12–14 мільярдаў долараў», — заяўві журналістам старшыня Мікалай Ладузька 1 мая на святочным мітынгу Федэральнай прафсаюзаў Беларусі ў Мінску.

Ён нагадаў, што ў мінулую пятніцу прэм'ер-міністр Mihail Minskovich быў з візітам у Салігорску, на заклады новага завода мінеральных угнажэнняў. «Беларуская калійная кампанія ўстойліва працуе ў партнёрстве з расійскімі кампаніямі, — паведаміў Ладузька. — І сотні тысяч тон штومесяц адгружаюцца слажкімі — яны расплачваюцца валютай, якая паступае ў Нацыянальны банк. Але мы какам пра ішчае: сёння за валюту мы куплем нафту, газ, медыкаменты. У каго з мінчукоў сёння дома не было гарача вады, быў адкладчана электраэнергія, зімой заставаліся халоднымі батарэй? Чатыры дні выходных — людзі выязжалі за горад. 12 тон шашлыку куплены — міса ж не падаражала, як, дапусцім, імпартныя шакаладкі, на 60%, прадаў» — дадаў чыноўнік.

ЗІНАЇДА БАНДАРЭНКА

Народная артыстка Беларусі Зінаїда Бандарэнка пярэднялася да кіраўніка Беларусі Аляксандра Лукашэнкі з адкрытым лістом, у якім яна спрабуе засцерагачы кіраўніка краіны «ад шматлікіх памылак», у тым ліку ад закрыцця «Народнай Волі» і «Наашай Нівы».

«Пакуль выходзіці «Народная Воля», пакуль ёсць дзе выказацца, пакуль яшчэ можна не дапусціць горшага. Спыніцеся, Аляксандар Рыгоравіч! Не бярыце грэх на душу: не ламайце лёсі і жыцці людзей, — гаворыцца ў лісце. — Пасля нашай апошній супречкі з Вами, Аляксандар Рыгоравіч, прайшло 12 гадоў. Тая супречка адбылася на Макаёнка, 9, калі Вы прыездзілі на Белтэлераўдэкампаниі, каб сказаць «дзякую» журналістам, што падтрымалі Вас у празіднікай выбарчай кампаніі на другі тэрмін. Я не ўхваходзіла ў лік тых журналистаў, і міне ўхткі час давялося сысці з тлебачання. Шмат чаго адбылося за гэтыя гады і ў мініяцюі, і ў Вашым: некалькі разоў ў думках намагалася звярнуцца да Вас на правах даўняга знаёмства і з тым, каб засцерагачы ад шматлікіх памылак. І вось ціпер, улічываючы небяспечную ситуацыю ў Беларусі, я ўсё ж звязаўся... Вы добра ведаеце, што специялісты падчас выбараў перайграли самі сябе, зрабілі і Вас асабісту, і беларусу закладнікамі перад Захадам і перад Расіяй. І я вітаюсясці да Вас ад беларускіх жанчын, якіх неабяўлявалі лёсі нашай краіны: дайце загад взыўці ўсіх зняволеных за падзеі 19 снежня 2010 года. Не падзяляйце беларусу на сваіх і чужых... Душа баліць за ўсіх зняволеных, асабліва за тых, каго засталіся малыя дзеткі. Вы, як бацька малога дзіцяці, добра разумееце, што можа стацца з Вашым маленкамі сынам, калі Вас Аляксандар Рыгоравіч, адправаць ад яго... Падумайце, як пачуваюць сябе дзеткі беларускіх зняволеных. Падумайце, як пачуваюць сябе дзеткі журналистаў недзяржайных газет, чылі бাচыську Вы вырашылі пакінуць без працы толькі за то, што яны маюць іншыя думкі і іншыя погляды. Слыніце гэты наступ. Не дзяляце дзяцей на «правильных» і «неправильных»...»

СВЯТЛАНА ШАЎЧЭНКА

У Беларусі магчымы рэзкі рост беспрацоўніцтва і ўзінкенне сацыяльнай напружанасці ў выпадку захавання існуючай ситуацыі на валютным рынку, мяркую дырэктар Навуковага-даследчага інстытута Міністэрства працы і сацыяльнай абароны насыльніцтва Беларусі Святлана Шаўчэнка. «Рэзкі рост беспрацоўніцтва магчымы, калі не будзе вырашана самае галоўнае на сённяшні дзень питанне — стварэнне ўмовы для свабоднага канвертавання беларускага рубля», — заяўві Святлана Шаўчэнка interfax.by. Каментуючы агульнымі кіраўніком Белстата Уладзіміром Зіноўскім дарэзеня ў аўтам, што за апошні час 600 тысяч працаўнікоў былі вымушаныя часова прыпыніць свою дзейнасць, Шаўчэнка адзначыла: «Хутчэй за ёсць, гэта ўжо адбылося на працягу красавіка. Праблемы на валютным рынке прывялі да адсутнасці прадмету працы і, адпаведна, да адсутнасці вынікаў прапрацоўніцтва дзеяйніці. У гэтай ситуацыі наймальнік не можа прымаць работнікаў, якія нічога не вырабляюць».

ПАЛІТЫКА

► лёсі

Вольга Класкоўская: «Я ПРЫЕХАЛА, КАБ ПАДТРЫМАЦЬ БРАТА»

Пераслед іншадумцаў
уносіць карактывы ў лёсы не
толькі вязняў, але і іх сям'яй.
Вольга Класкоўская, сястра
арыштаванага Аляксандра
Класкоўскага, тыдзень таму
вярнулася ў Беларусь пасля
шасці гадоў эміграцыі. Яна
патлумачыла сваё рашэнне
адмовіцца ад палітычнага
прытулку намерам
падтрымаць брата, яго сям'ю.
Быць побач з роднымі ў
цяжкія часіны іх жыцця. З
Вольгай Класкоўскай журналіст
«НЧ» Вольга Хвойн размазуляла
пра трагедыі, што нітуоць
сем'і чужых людзей, пра «агні
вялікага горада» і насталыгіо
на радзіме.

Вольга Класкоўская

— Пря становішчам Аляксандра не піша. Мяркую, што ён пра многае не піша, бо іншары з КДБ папросту не прапусціць. Я атрымала ўжо два лісты ад брата, і ў адным з іх частка тэксту закрэсленая чорным атрамантам. Палітвізні цяпер стараюцца пісаць на нейтральна, каб іх лісты даходзілі на волю. Аляксандар падкропілав, што готовы да любога развіція падзеяў. Ён юрыйст па адукацыі і выдаў разумее, што чатыры адвінававчанні па трох артыкулах не скончыліся мяккім прысукдам. Таму маральна ён падрэхтаваны да жорсткага прысуду. Вельмі сумуе па дзеяціях, просіць, каб передавала прывітанні ад яго. Сям'я для Сашы — вельмі балочная тэма, у часе зняволенія ён заўжды падкропілав, што найперш хваленіе сваіх родных. У апошні лісце падзякаваў за шашкі, шахматы, нарды, якія я передала яму ў СІЗО КДБ, сказаў, што гэта было цэлае свята, бо ўсёй камерай вечар гулялі ў нарды. З пэўных крыніцаў я атрымала інфармацыю, што, магчымы, пакаранне ён будзе адбываць ва ўстанове пры турме для супрацоўнікаў праваахоўных органаў. Калі будзе так, то для Сашы гэта плюс, бо спрод прадстаўнікоў святое цэху ўсё ж лягчай.

— Ці быўлі ў вас складанасці з перадачамі ўследы ізялітар,

учым наіперш маюць патрэбу зняволеных?

— У мене не было праблемаў з перадачамі. Але ёсьць абмежаванні па вазе, і мы свой ліміт перадачаў ужо вычарпалі — гэта прыкладна тры перадачы ў месяц атрымлівацца. Але можна амаль штодня дасыльца пасылкі, абмежаванні ю няма. Наколькі ведаю, усё даходзіць. Адзінае патрабаванне — усё мусіць быць у прагрыстых пакунках, каву, цукар трэба перасыпаць. Саша вельмі дзякаваў за садавіну, гародніну, бо там не хапае вітаміну. Важна не забываць пра нашых блізкіх, бо кожная перадача — гэта свята для іх. Апроч таго, ёсць пэўныя правилаў паводзінай з сукамернікамі — прынята дзяяціць, калі табе нешта перадаюць з волі. Саша не паліць, але прасіць перадаваць яму цыгарэткі думаю, каб дзяяліцца з калегамі па няшчасцю. Важна імкнучы агладзіць пірасць буднія, дасыльца нешта забаўляльнае. Настольны гульняні працдавала з парады жонкі Аляксандра Атрошчанку.

— Ці ёсьць у вас паразуменне са сваякамі палітвізняў, маўлі, Аляксандр працаўгаў у гэтай сістэме, дык заслужыў такое?

— Ніякіх папрохаў, непара-
зумення няма. Больш за тое, родныя палітвізняў для мене цяпер самыя блізкія людзі. Мы сталяноўемся, сустракаемся, каля Чырвонага касцёла ў Мінску молімся за нашых родных. Ды і праства маральна мы падпітваем адзін аднаго. Гора блізліца нас. Я чешусь, што цяпер маю коштакі шырэйых, надзейных, выса-
кародных сябров.

— Ці зрушылася спраева з адмовай у набыці кватэры для шматдзетнай сям'і Аляксандра?

— На гэтым тыдні Сашава жонка Наталля атрымала ліст з выканкаму, што сям'я ўсё ж уключаная ў ільготнае крэдытаванне як шматдзетная. Але ўсё тэрміны мінулі, у кватэры, якую юны будавалі, пачынаеца аддзелка. Былі ўнесеныя сродкі на будаўніцтва. Саша быў галоўным кватэрэ-
дымшчкам па дакументах, але, калі трапіў у следы ізалятар, стаў лічыцца неўплечажадольным. Жонка пачала праерафмляць дакументы на сябе, але з-за таго, што следы КДБ затрымалі генеральну даварансць на імя Наталлі, застаецца мізэрны шанец, што сям'я адвае сваё жыллё. Але я не зброялася гэтуому пакідаць, я для таго і прыехала, каб падтрымліваць брата і яго сям'ю. Будзем дамагацца, каб Сашава сям'я мела свой кут, і яму было куды вярнуцца.

— Дзеці Аляксандра Класкоўскага ведаюць, дзе іх матати?

— Старэйшаму сыну адзінаццаці гадоў, дачэ — сем, і яны ведаюць, што здарылася з башкам. Малодшаму — Арсено — сёлета будзе толькі тры гады. Свякі вырашылі яму нічога не паведамляць, бо навошта

Лёча, Даша і Арсень Класкоўскі

рабіць траўму. Праўда, хлопчыкі глядзеў беларускую тэлевізію і ў адным з прапагандысцкіх фільмаў пабачыў бацьку. Давялося прыкладнікамі, каб крыва патлумачыць сітуацыю. Дзеці перажываюць, бо былі моцна звязаныя з бацькам. Жонка таксама перажывае, ды і мы, родныя. Гэта адзіны сузэльны бол.

— *Ці даўнаў буйных дзяржавай СМІ надрукаваў артыкул, у якім ганьбіцца і вай брат, і бацька — Аляксандр Класкоўскі, еядомы журналіст. Як гэта было ўспрынята?*

— Мой бацька Аляксандар Класкоўскі — дасведчаны, прафесійны журналіст. Ён уздымае непрэменную для сённяшніх уладаў тэмы, але прыдраца юрыдычна для яго матэрыялаў складана. І застаецца толькі дыскрэдытаўца асобу. Але гэта смеху вартава. Бацька па-філасофску пас्तувает, і нават з гумарам. Мене больш за ўсё пакараўцаў, што аўтар гэтых пасквіляў майго брата называў злачынцам. Калі бы была нармальная цывілізованая краіна, то мы бы гэта ўсё амбрэкоўвалі ў судзе. Но людзі нават без юрыдычнай аддукцыі ведаюць пра празумітыву невінаватасць. І да рашэння суда, хай нават і беларускага, ніхто не мае права, тым больш публічна, называць чалавека злачынцам. Быў намер дыскрэдытаўца нашу сям'ю, але гэта выклікае толькі смех.

— *Вы адмовіліся ад палітычнага прытулку ў Еўропе, хаяці пра ўсё тым іштим, вярнуліся ў Беларусь дзеля брата. Але ў мене склалася ўражанне, што вы там не прыбылі.*

— Ад самога моманту, калі пераехала беларуска-польскую мяжу ў 2005 годзе, я марыла вярнуцца на Бацькаўшчыну. Я аўхала ўсю Еўропу. Былі розныя моманты — і ўзлыё, і падзенні. Але насталыгія, вакуум, адсутніця рэальных сబору, звязлага асяроддзя, свякі...

Агні вялікага гораду не заменяець гэтыя святыя рэчы. Калі б не здарылася гэта трагедыя, я бы усе аднавярнулася на раздзіму. Я не шкадую пра сваё вяртанне, наягледзячы ні на што. У мене працягаюцца крылы выраслі. Гэта вялікая

выкладчык — добра аръентентуе ў нашай сітуацыі. Я шмат спачування бачыла і чула ад палякаў. Што тычыцца Заходніяў, Паўночнай Еўропы, то мала хто называе нас Беларуссю — мы для іх Белая Расія. Наколькі яны ведаюць, што да чаго ў нас? З гэтым знаёмы палітыкі, правабаронцы, журнналісты. Для шарагавага абывальца наша краіна закрытая, ды і не нада яны цікавіцца. Магу сказаць пра Швецыю, дзе пасля апошніх выбараў цікавіцца да Беларусі паявілічылася, было многа інфармацыі ў СМІ. Гучыць банальна, але са свайго досведу эміграцыі могу сказаць: беларусы мусіць самі навесці парадак у краіне, ніхто за нас гэтага не зробіць.

— *У якім з гарадоў Еўропы вы пачуваліся найболыши камфортын?*

— Варшава. Польша — славянская краіна; сучучнасць мен-
талітэту, іншых рэчаў, блізкасць да нас. Я амаль год працягала ў Парыжы, але ён падаўся мне чужым, не могу сказаць, што я адчуваю настальцію па гэтым горадзе, хоць многія мараць патрапіць туды хады на дзень-
да. Стакгольм уразіў сваёй рас-
кіданасцю. Мы прызыўчайліся, што ў нас ўсё кампактна, а ў Швецыі ўсё раскідана. Часам, каб дабрацца да нектара месца, у Стакгольме трэба было патраціц палову дня. Што тычыцца прыгажосці, то, паклаўшы руку на сіри, для мене Мінск — самы прыгожы горад.

— *Як змянілася Беларусь за час вашай адсутніці тут?*

— Я дагуту не маю цэлай карціны, бо шэсць гадоў — вялікі тэрмін. Калі выпадаеш з асяроддзя, трошкі пачуваешься іншаземцем. Я прыглядаюся, адкрываю для сябе Беларусь наноў. Радуе, што паболела беларускай мовы ў тыль жа транспарце, змяніўся настрой у грамадстве. У 2005 годзе было менш палітычнай заангажаваных людзей. Канешне, ёсьць контраст па ўзроўні жыцця, бо мы прайграем. Не могу пакуль прызыўчайліца да сэрвісу ў крамах. А Мінск, мой горад, падараваў. Камфортыны, ўропейскі. Тым больш, што мне ёсьць з чым параўноўваць.

***

Былі супрацоўнікі міліцыі лейтэнант Аляксандар Класкоўскі быў затрыманы ў ноч на 21 снежня ў сябе дома ў сувязі з узделам 19 снежня ў несанкцыянаванай акцыі ў Мінску і змешчаны ў СІЗО КДБ. Яму прад'яўлена аভінавачэнне ў арганізацыі і ўзделе ў масавых беспарядках (ч. 1 і 2 арт. 293 КК), у знявазе прадстаўніка ўлады (арт. 369 КК) і ў самавольным прыўнесенні звязанія або ўлады службовай асобы (арт. 382 КК). Класкоўскому пагражае ды 15 гадоў пазбаўлення волі.

Пасяджэнне суда па справе Аляксандра Класкоўскага адбудзеца 11 мая ў Ленінскім судзе Мінска.

▶ 3 НАГОДЫ

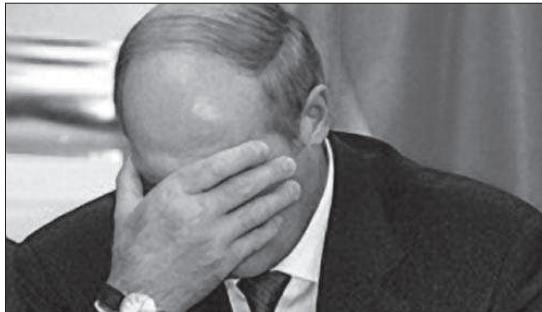
100 ДЗЁН ПАСЛЯ ІНАЎГУРАЦЫ

Вольга ХВОІН

1 мая беларусы праішлі стодзённы рубеж пасля чацвёртай па ліку інаўгурациі Аляксандра Лукашэнкі.
Беларусь з цэлым букетам эканамічных праблем, падзеннем рэйтынгу кіраўніка дзяржавы і ўзрастненем незадаволенасці палітыкай улады ў шэрагах абывацеляў.

Масавыя рэпресіі супраць іншадумцаў, раскручены махавік судоў па спраўах аб падзеях 19 снежня 2010 года, чарговая пагроза закрыцця газет «Народная воля» і «Наша ніва» рухаюць Беларусь у бок не праста маргіналізацыі апазіціі, але яе вышынізня.

Ступар, як бы ад яго ні адхрыщчвалася апазіцыя, мае месца. Традыцыйныя вулічныя вясеніні акцыі — Дзень Волі, Чарно-

быльскія шляхі, урэшце Першамай — праішлі надзвычай спіла, у бурзаных фарматах (калі яшчэ так можна гаварыць пра акцыі ў выглядзе на тоўстай спінаце і купкі людзей з кветкамі пад помнікамі класікам беларускай літаратуры — Дзень Волі), нешматлюдна, з аглідкою, без гучных заху і сацыяльнага разглагалася. Можа пададзіць, што людзі задаволены дзеіснымі кіраўніцтвам і не падтрымліваюць апазіцыю. Але значна больш слуш-

на шукаль карані ў страху. Тым сланутым страху, пра які столкні год цвердзіл апазіцыйныя лідэры і які апошнія месяцы шчыльна агарнур беларуское грамадства.

Усяго чатыры месяцы. Але як змянілася адчуванне рэчаіснасці! Апазіцыянеры «на стрёме» ў чаканні чарговых вобушкуў арыштаў, абывацеляць на насіннегорагой углядаюцца ў суседзядз'ю у аўтобусе, метро. Суды, арышты, выбух у метро, эканамічныя абал,

Беларусь, паводле штогадовай справаздачы аб свабоде прасы прааваабарончай арганізацыі Freedom House, уключаная ў дзясятку краін свету з найгоршымі станамі свабоды прасы... Караць задаць рытарычнае пытанне: «Куды ж коціца стабільная, квітнеючая Беларусь?»

За першыя трох месяцы — студзень-сакавік, а тады сітуацыя яшчэ была куды больш мяккай, — электаральны рэйтайнг Аляксандра Лукашэнкі зініцца амаль на дзесяць пунктав: з 53 да 42,9%. Такія дадзеныя прыводзіцца ў сацыялагічным даследаванні беларускага Незалежнага інстытута сацыяльна-еканамічных і палітычных даследаванняў, зарэгістраванаў ў Літве. Было б цікава ўяўці сабе цінерацію Беларусь, напрыклад, у лістападзе мінулага года, за месяц да презідэнцкіх выбару. Якія б лічбы атрымалі выбарчыя камісіі, калі ў «застабільны» падтрымка была не на ўзроўні ўсагульнага «аддабрам».

Добры адміністратар і гаспадарнік Mihail Mysnіkovič на падзеі праў-ер-міністра выглядае не надта пераканаўчы, і пакуль на яго рабуку — праблемы з валютай, інвестыцыямі, інфляцыяй, рост

коштага. «Пакуль што ўраду Mysnіkovičа нельга даць нікай аценкі. А калі яе нельга даць за то дэён, то аценка адмоўная, — гаворыць намеснік старшыні партыі АГП, бізнесмен Леў Марголін. — Сітуацыю вябашы: яшчэ першыя 60 дзён — студзень-люты — усё трывалаася, а ў сакавіку-красавіку ўсё пасыпалася. І больш таго, заходы, што прыме ўрад і Нацбанк, нічога апрош смеху не выклікаюць, бо спачатку прымеца адна заявка, потым другая — дыяметральная супрацьлеглая. Гэта сведчыць, што стратэгія німа — ёсь хаатычныя спробы неяк выратаваць сітуацыю, але так не робіць з краінай, з мільнёнамі людзей».

Краіна ў ізаляцыі самой сябе. На Захадзе на Беларусь глядзяць як на хворага на чуму. Не спяшаецца кінць выратавальны патапавок і прыцель з Усходу, залежнасць ад якога дасягнення крытыхнага стацу. Лукашэнка, відаць, разумеючы сенс сітуацыі, зрывавае. К іншому не на ўзроўні «адмарожанай» апазіцыі ў «вашывых блоках» падрымальнікаў, а на адраджэніе Еўракамісіі і презідэнта Украіны гучыць абрализаваныя выказванні. Падобна на сутаргавыя спробы захаваць сябе і свой статус, з патаемнымі страхамі паразы.

▶ ПРАГРАМА

БЕЛАРУСЬ ПРАСОЎВАЕ Ў ЕЎРОПУ АГРАГАРАДКІ

Яўген БЯЛАСІН

Беларускія службоўцы спрабуюць за межамі Беларусі даказаць, што сродкі на аграгарадкі выдаткованыя не ўпустую.

На адной з навуковых канферэнцый у Польшчы адбылася прэзентацыя «Новыя магчымасці развіція сельскіх паселішчаў». Доўсів стварэння аграгарадку. Аўтарскія прэзентанты былі Валянціна Назарук, начальнік галоўнага ўпраўлення праектных работ Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва Рэспублікі Беларусь. Тэкст прэзентацыі даступны ў інтэрнэце, аднак адзінчым, што наўнай падзіліўся адзін з уражаных польскіх ўзdeльнікаў.

Спадарыў Назарук паведаміла, што ў Беларусь з 2005 па 2008 годы коштам трох трывалёнаў беларускіх рублёў 937 вёсак ператвораны ў аграгарадкі. Гэтыя інвестыцыі падаюцца як пазытывнае прыклад гаспадарання ва ўмовах змяншэння сельскага насельніцтва. Аграгарадкі акрэсліваюцца як «сельскія населеныя пункты новага тыпу». Было паведамлене, што ўжо распрацаўлены і наступны этап праограмы да 2015 года.

Аўтар прэзентацыі падкрэслівае, што Праграма стварэння аграгарадкоў, распрацаўленая на 2005-2010 гады, ініцыявалася прэзідэнтам. «Важная асаблівасць, што адзінственная праограма, якая не маштабнайшыца». Паводле яе, з улікам 44 стандартнага павінен быць пабудаваны 1481 аграгарадок.

Як узорны праектаваўся між іншымі аграгарадак Ноўка непадалёку ад Віцебска.

Я прапасціў дыць прафесійны каментар наакон прэзентацыі Ірыны Лаўроўскай, доктара ўрbanістыкі і архітэктуры. Ірына Лаўроўская, вядомая сваім даследаваннемі гісторыі развіція архітэктурнай

району) мне падаеца памылкай з таго самага шэрагу.

Мне як філологу ключавым у гэтым выпадку падаеца паходжанне слова «город». Нашы продкі калі што і агароджалі, то толькі свае асабліві каштоўныя цывілізацыйныя здабыткі: храмы, тэатры, музеі, бібліятэкі, сядзібы самакіравання, урады. У вісковыя паселішчаў зусім іншыя функцыі, а мінусы не-города, па-перше, абарочваюцца плюсамі близкасці да прыроды, па-другое, нівеліруюцца сучаснымі сродкамі зносін, найперш аўтамонімі (той жа веласіпед — чальцы брэсцкага велаклуба «Кола-бок», прыкладам, на сучасных веласіпедах за выходныя плануюць і здайцца вонкі вандоруўкі ў некалькі сотняў кіламетраў, і яны не ўзыходзяць, спадзяюцца, пашырацца і на Польшчу). У Германіі тэхнічныя прагрэсы даў мягчымасць віскову, ім змешаць камфорт гараджанаў, і нездарма маладыя сем'і імкнущыя жыць па-за гарадамі, хоць на працу некаторыя з іх даежджаюць у горад

(так званыя «ківачы» — вакол Гамбурга іх лік, прыкладам, ідзе на дзісяткі тысяч).

Таму калі «агра», тады ўжо не «гарадок», і навошты гарадзіць плот там, дзе не трэба? Універсітэцкія гародак — гэта разумела, бо ўніверсітэты ў Еўропе заўсёды мелі аўтамонімі статус. І нават саўецкія венёныя гарадкі разумела, чаму гарадкі. А агра... — прабаць — гарадкі, гэта спараджэнне славіяўству і некампетэнтнасці. Мне асабіста, калі еду міма гэтых аднолькавых дамкоў па трасе распубліканскага або міжнароднага значэння, прыходзяць на розум домікі арышткатаў у роцьцы, лічынк матылькоў — яны спрэс аднолькавыя, нікакі індывидуалістысці, і пра якія б стандарты ні гаварылася, але для чалавека, па-моему, стандарт індывідуальнасці якраз адзін з самых важных. Па-другое, думаеш пра аматараў хуткіх рашиэнняў у Кітаі часоў культурнай рэвалюцыі, якія азадачылі кітайцаў доменнымі

печкамі на кожным вісковым падворку і саматужна плавілі метал, як пякунь лаваш у земляных бачкаватых каменных печах...

Рабіць нешта, калі потым перарабляць — гэта марнаванне грошай. Вынік неабагаворных, волонтарысцікіх рашиэнняў заўсёды будзе абергнуты жыцьцем. І ў выпадку аграгарадкоў гэта ўжо адбываецца. Некаторыя аграгарадкі прапросту не засяляюцца. Прыйдадам, як паведаміла газета «Брестскі кур'ер», у Жабінкаўскім раёне пустуюць дамы ў аграгарадку Надежда-агро. Гаспадарка збланкаватася і далаўчана да суседніх аграфірм «Матіевічы».

Так званыя аграгарадкі наўрад ці жыцьцяздолныя найперш з-за нізкай эфектыўнасці працы праплетарыяў ад зямлі. Так, паводле статыстыкі, з дзяржаўных прадпрыемстваў найбольш датаванымі з'яўляюцца менавіта прадпрыемствы агракомплекса, а звортнасць пазыкай не дасягае 20 працэнтаў — яны прапросту спісваюцца.

АСОБА

► ТРЕЦІ СЕКТАР

УЛАДЗІМІР МАЦКЕВІЧ

Аляксандар ТАМКОВІЧ

Ва ўмовах, калі дзясяткі іншадумцау знаходзяцца за кратамі, прапаноўваць нейкія перамовы з узделам уладаў можа толькі альбо палітычны самазабойца, альбо «засланы казачок». Ні першым, ні другім Уладзімір Мацкевіч не з'яўляецца па вызначэнню, але ж прапануе. І яго прапановы, калі паспрабаваць іх зразумець, ужо не здаюцца абсалютным «нонсенсам».

Супраць цячэння

Ведаю, што стаўленне да гэтага чалавека неадзначанае, і гэтаму ёсьць пэўныя тлумачэнні. Пасля сумных падзеяў 19 снежня 2010 года ў розныя пастарункі трапілі сотні людзей, а выху 11 красавіка 2011 не толькі «взорвал стабільнасць», але і надзею на нейкія нармальныя контакты з уладай. Тым больш, што гэтыя контакты ёй патрэбны не больш, чым (паводле У. Высоцкага) лыжы ў рускай лазні. Мацкевіч гэта добра разумее, адсюль галубная думка ягонай канцыклі — прымусіць уладу пайскі на дыялог. Але тут ужо многія не разумеюць яго, бо немагчыма ўяўіць, як гэты разлізуваць у нашых умовах. І таму большасць аддае перавагу байкуту.

Не хочацца займаць у гэтых дыскусіях чысьці і канкрэтныя бок, але якіх з дзяністнасці памітаю прыказку: «Хто як празываецца, та і называеца». Байкоў не азначае канапата гультайства і не з'яўляеца сінонімам паніція «ніўдзел». Калі рабіць ўсё па-сарнікам, то байкоў здзеянствінне, рост коштага ў крамах.

І яшча. Як і многім, мне вельмі надакуцьла назіраць, як апасіцыяны «бадаўца» пам'яг сабой. Простаму выбарчыцу з Мінска, Магілёва, Ашмян, Смаргоні, Быхава, з вёскі Навасёлкі ды іншых глыбокіх «да лямпачкам» нейкія палітычныя спрэчкі. Ён стаміўся і прагненіем пераменай. Менавіта — пераменаў, канкрэтных дзеянняў, а не размюю пра іх.

Першыя хвали

Ну а цяпер, як вы ўжо згадаліся, пералічу звычайнія для тихіх нарысаў біографічны звесткі Уладзіміра Мацкевіча. Народіўся ён у горадзе Чарромхова Ігуцкай вобласці 14 мая 1956 года. Туды саслалі яго башкую і дзядоў. Бацька Уладзімір Дзёмінавіч і маці Лідзія Карпаўна пабраліся шлюбам за трьк гады да дня народзінаў будучага метадолага.

Дарэчы, яны пазнаёміліся ўжо там, у мясцовай беларускай супольнасці. Паселіша Чарромхова існуе з канца XVI стагоддзя, але з часам невялікі шахцёрскі пасёлак ператварыўся ў перспектывы геаграфічны пункт. Для дабыцвання «адкрытымі способам» была патрабаваная танная працоўная сіла. У сталінскія часы праблема вырашалася проста і хутка

— ссылънія. Былі сарод іх і два эшalonava belaruskay.

У 1966 годзе сім'я Мацкевіча вырнулася ў Беларусь, у Гродна. Амаль сем гадоў «мыкаліся» па розных ітэрнатах і здымных кватэрах. Уласную атрымалі толькі тады, калі Валодзя перайшоў у дзясяты клас.

У 1973 годзе хлопец паспрабаваў паступіць на факультэт психодагогікі Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта (ЛДУ), але без становічага выніку. Чаму такі сур'ёзны выбар? Абуомулены ён быў падлеткавай грамадска-палітычнай актыўнасцю.

У старых класах Уладзімір Мацкевіч быў хіні і нават прымай удалз у знакамітай гродзенскай дзяманістрацыйнай 1972 года. Але ў катэгорыю «нідобраіздэйных» трапіў не за гэтага. Прывыкні стала школы-акурскі ў Брэсцкую крэпасць. Справа ў тым, што першы раз ён быў там рані і «пубочную» растаўрацию не прыняў, пра што шчырын на піцце у сваім сачыненні.

Пры Сталіне за такое б'ялгі расстрашали, а тут усё абжехавалася звычайнім «сон са школы». Бальшавіцкую пільнасць правіла класны кіраўнік, якія аўбінаваціла шкаляры ў «антысаветчыне». На бок Мацкевіча паўстаў увесці кас, але адстаяла яго маці, якія са слизамі на вачах «пайшла па інстанцыях».

У гэты ж час началася так званая «дапрызыўная камісія». Калі тады праціўнікі характарыстыкі Уладзіміра Мацкевіча, адразу пачынілі ўпішоцца да пісціхара. Так ён упершынне пазнаёміўся з людзімі прафесіі, якую потым абраў і сам. І да якой свядома рыхтаваўся, працьтвайушы ў мясцовай бібліятэцы амаль усе кнігі па пісціхалогіі, што там былі. Гэтыя кнігі і сталіся для яго ці не першай крыніцай іншадумства.

КрЫніцы іншадумства

Пасля няўдалай спробы паступлення Уладзімір Мацкевіч быў прызваны ў армію. Рыхтавалі маладога салдата на спецыялісту па рамонту і захаванню рэдзілакацыйных стаций наземнай артылерыі. Пазней, праўда, высветлілася, што вучылі яго рамантаваць станицы, якія ўжо знязывы з узбраення. Тут ён яшчэ раз пераканаўся, што без ведаў у галіне пісціхалогіі ў нашым жыцці — каб не было «рускіх» аналагу. Беларускую транскрыпцыю ў шашпарце, хады і зняжкасцю, ўсё ж такі «адавяваў».

Потым было падрыхтоўчае аддзяленне і статус студэнта ЛДУ. Падчас вучобы і ажаніўся. У гэты ж час нарадаўся старэйшы сын Тамаш. Такое імя Уладзімір Мацкевіч падабраў наўмысна — каб не было «рускіх» аналагу. Беларускую транскрыпцыю ў шашпарце, хады і зняжкасцю, ўсё ж такі «адавяваў».

Атрымашы дыплом спецыяліста па інжынернай пісціхалогіі («чытайт» наўкі заніца не даю), Уладзімір Мацкевіч трапіў у бібліотечную эстэтыку Віленскага радыётэхнічнага завода. Праз восем месяцаў высытвіліся, што «допуск» для працы на «вяленым» заводзе яму не дадуць. Даўдзіцніцкі «выбірчы» юнацтва КДБ не дараўала, і Мацкевіч вярнуўся назад у Ленінград.

Сем месяцаў быў беспрацоўным, а потым яго ўзялі на гуманітарную кафедру Ленінградскага інстытуту інженернай чыгуначнай транспарту. Вучыў будучых дыспетчараў метрапалітэну і даволі хутка ўзначылі адуценчу з даследчых лабараторый.

Там жа скончыў працу над дысертаций, але баразніць яе не змог, бо дlia гэтага траба было ўступіць у партыю. Адмовіўся. Потым цалкам захапіўся адукцыйнымі праблемамі і нават

падрыхтаваў новую дысертацию. Яе баразніць таксама не ўдалося.

У 1985 годзе пачалася пераработка. Яе вірьы захапілі і Уладзіміра Мацкевіча. Распавяданыя усе падрабязніці не будуць, скажу толькі, што менавіта тады ён і пачаў займацца метадалогіяй.

У 1993 годзе лёс зноў вярнуў яго ў Беларусь.

На хвалі логікі

Мацкевіч крыху папрацаваў у камандзе Шушкевіча. У маі 1994 года разам з аднадумцамі стварыў Агенцтва гуманітарных тэхналогій, якое ён узнічальнівае і сёняні. Амаль адразу з'явіўся яго першы аналітычны публікацыі.

Былі ўяго біографіяй і «элеменія» старонкі. Падрабязніці пакінем «за дужкамі», скажу толькі, што яму першым пра панавалі стаць відучымі перадачы «Рэзананс», якія толькі ствараліся. Нават касцюм пашылі. Кандытару «зарубілі» Замяталін з Латышавым, якіх ведалі книгі Мацкевіча, ведалі і пра яго ўздел у стварэнні Аб'яднанай грамадзянскай партыі (АГП). Ну і, зразумела, яго асоба нікім чынам не ўспыралася сумна вядомым Аляксандрам Зім'юскім.

Справядліва зауважана, што чым больш мінае часу с з моманту падзеі, тым больш аж'яўляеца ў яе «хросных бацькіяў». Ідяя стварэння новай, ліберальная гірукуну палітычнай партыі нарадзілася адразу ў некалькіх людзей. Уладзімір Мацкевіч — адзін з іх.

Менавіта ён (пад выглядам інтэрв'ю) размаяўляў с Станіславам Багданкевічам, які на той момант узнічальніў Нацыянальны банк Беларусі, а калі 1 кастрычніка 1995 года з'явіўся Аб'яднаная грамадзянская партыя, вышытой у складзе першага Нацыянальнага камітэта і нават некаторы час узнічальніў яго прэс-цэнтру.

Мей ён і неспадрэдна дачыненнем да «Хартыі-97», якія ўзікала як новы элемент грамадзянскай супольнасці, бо задумвалася ўзырокім грамадзянскіх рухам. Спачатку Мацкевіч пазнаёміўся і нават пасярабаваў з Андрэем Саннікам. А потым да іх дадыліся Пётр Марцай, Зміцер Бандарэнка і Віктар Іашкевіч.

Уладзімір Мацкевіч сформуляваў яе асноўны ідэя, напісаў текст заўважыў, пад якой і пастаўіла свае подпісы першыя сотні дэмакратычных актыўістў. Так вясной 1997 года пачалася праца па стварэнню добра вядомай сёняні структуры, якай ўзырокі руха, па розных аб'ектыўных і суб'ектыўных прыгнаніях, таі не перасла.

Апошняі гады Уладзімір Мацкевіч займаецца пераважна праблемамі грамадзянской супольнасці — «трація сектара». Нагадаю: «першы сектар» — гэта дзяржавы нынешнія структуры, «другі» — тая, якую дыскінанцыі падбілі. Апошнія гады Уладзімір Мацкевіч пакідае грамадзянскую супольнасці — «трація сектара». Нагадаю: «першы сектар» — гэта дзяржавы нынешнія структуры, «другі» — тая, якую дыскінанцыі падбілі.

Дніамі ўчыць ў інтэрв'ю адзін вельмі цікавы тэзіс — «трація сектара» сёняні фармуеца па пунктаў абмену і продажы валюты.

Магчыма, камусы і ён паддасця спрэчкі, але менавіта тады ў гэтай «стыхійнасці», ініцыятывах ад юзыкаў, актыўнасці з'яўліся галубоўні сэнс самога тэрміна. Сапраудны «треці сектар» узікае толькі тады, калі першыя два (дзяржава і бізнес) не імкнуцца яго «падмяць».

ЦІКАВА

КРАХ АДНОЙ РЭСПУБЛКІ

Алег НОВІКАЎ

У ноч на 1 студзеня 2012 года пад бой навагодніх курантаў Венгерская Рэспубліка ператворыцца ў проста Венгрыю. Усё з-за прынятай у красавіку новай рэдакцыі канстытуцыі.

Акрамя таго, што венгры далі свetu кубік Рубіка і саламі, яны паставілі незвычайні рэкорд: больш за 60 гадоў (1949–2011) гэты народ фармальна жыў па стаўліскай канстытуцыі. Нават у СССР жалі менш: прынятую ў 1936 года стаўліскую рэдакцыю канстытуцыі ў 1977-м замянілі брэжнёўскай.

Хаты, калі глядзець на гісторыю венгерскага права, магчымы, гэта і лагічна. Нават пісанага грамадзянскага права тут не было. Усё трымалася на так званым звычаёвым праве. Што тычыцца канстытуцыі, то першыя крокі быў зроблены падчас рэвалюцыі 1848 года, калі рэвалюцыйны ўрад выдаў шэрф дэкрэт.

Старат 1867-га пра падзел Габсбургскай манархіі на Аўстрію і Венгрыю заклаў асноўныя прынцыпы венгерскай аўтаноміі і самакіравання. А першую венгерскую канстытуцыю прыдумалі камуністы пасля паўстання 1919 года. Імі была прынята канстытуцыя Венгерскай Рэспублікі Саветаў. Яна, прайду, дзеянічала толькі два месяцы — менавіта столькі існавала рэспубліка.

Новы рэжым адмірала Хорці правіў без усякіх асноўных законаў. Іх замянілі Статуты. Так венгры дажды лі да 1946 года, калі на руінах дэяржавы Хорці была прынятая Малая або Перахоцная канстытуцыя, якая абявшчала канец манархіі і перадавала ўсю ўладу ў рукі парламенту, які мусіў прыняць поўныя варыянты канстытуцыі.

Першыя два абраныя пасля вайны парламенты, у якіх мелі пераўлагу дэмакраты, зрабіць гэта не паспелі. Затое руки да канстытуцыі дайшлі ў дэпутатаў троіцы парламента, у якім дамінавалі дэпутаты прамаскоўскай Венгерской партыі працоўных. Так была прынята згаданая вышой канстытуцыя, тэкст якой, па вялікім рахунку, напроты перапісалі з савецкай канстытуцыі 1936 года.

Пасля падзення камунізму ў 1989 годзе былі заклікі напісаць новы асноўны закон, аднак апазыцыя і ўлада палічылі, што неабходны на пераходным этапе грамадзянскі кампраміс траба будаваць на аснове закона 1949-га. З яго прыпусту прыбраўлі ўсе архаізмы савецкіх часоў і замянілі новымі пунктамі.

У 1990-я гады працэс аптымізацыі асноўнага закона працягваўся. Так, напрэдку 1997 года дазволіла Венгрыі атрымаць сябарства ў ЕС. У тым жа годзе было прынятае рашэнне пра стварэнне новай канстытуцыі.

Да практыкі, аднак, справа дайшла толькі ў 2010 годзе, калі па ініцыятыве правацэнтрыстыкай партыі «Фідыш» (Fidesz), якая павынікіх выхадаў атрымала абсолютную большасць у парламенте, была створана спецыяльная камісія.

З самага пачатку ідэя стварэння новай канстытуцыі выклікала пратэсты з боку левай апазыцыі.

Сацыялісты і Зялёныя заявілі пра байкот працэсу камісіі. Аднак праца над канстытуцыйным працягвалася, і ўвесну яна была вынесена на разгляд публікі і парламенту. За кошт таго, што «Фідыш» кантролюе парламент, разгляд праекту не зацягнуўся. 18 красавіка праект канстытуцыйнай заінвестралі пад парламенцем, а 25-га — ён быў падпісаны прэзідэнтам Палам Шмітам. Гэта значыць, што з 1 студзеня 2012 года Венгрыя стане жыць па новым асноўным законе.

Паводле афіцыйнай рыторыкі, прыніске новага асноўнага закона стала «разрывам з камуністичным мінулым» і «заканчэннем пераходу да сапраўднай дэмакратыі».

Аднак ёсьць іншы погляд. Намеры «Фідыш» прызначылі канстытуцыі з самага пачатку не ўздадзілі праваабаронцу і Брюсель. Партыя Віктора Орбана (лідар «Фідыш») мае падмочаную рэпутацыю, калі гаворка ідзе пра

грамадзянскія права. Дастаткова згадаць пра гучны скандал вакол пропанаванага «Фідыш» праекту закона аб СМІ, які надаваў права ўраду праз адпаведны орган кантроліраваць радыёкійную палітiku выданняў. З канстытуцыйнай атрымалася тое ж самае. Яе прымалі пад раскаты дыпламатичної вайны з Брюкселем і праваабаронцамі з розных арганізацый, чыталіту «Amnesty International». Далучылася і ААН. Генеральны скратар ААН выказаў занепакоенасць тым, што новы асноўны закон можа супяречыць агульнапрынятым стандартам дэмакратыі.

Што канкрэтна не падабаеца

канстытуцыі

Сам дакумент — тэкст на 36 старонак, які складаецца з 53 артыкулаў і вялікай прэамбулы. Менавіта змест прэамбулы выскіпіў каскад заўваг. На думку апанентаў, тут занадта шмат глаўдаца пра бага, хрысціянства, слімейную мараль, гістарычную права венграў на карпацкі басейн і г.д. Такая канстытуцыя, на думку шмат каго, хутчэй суцучная законам даўно зіблай каталіцкай Аўстра-Венгерскай імперыі, чым нормам большасці краін Еўрасаюза.

Феміністкі ўхапіліся за артыкул, які патрабуе ад дэяржавы абараніць жыццё. Фішка ў тым, што жыццё, па канстытуцыі, пачынае пасля акту зачынення. Фактычна гэты артыкул канстытуцыйнай ўводзіць заборону на аборты. Не падабаеца аматарам гендэрных свабодаў і тое, што шлюб пазна-

чаны ў канстытуцыі як саюз мужчыны і жанчыны. Такім чынам, як лічаць крытыкі дакумента, узімае глеба для дыскримінацыі сексуальных меншасці.

Занадта нацыяналістычнай лічач і назыву краіны. Справа ў тым, што менавіта так краіна звалася ў перыяд паміж дзвюма сусветнымі войнамі, калі яна различала варунец адніяня пасля распаду Аўстра-Венгрскіх земляў, населеныя этнічнымі мадзьярамі. Цяпер калі трачыны ўсіх венграў жывуць за межамі краіны ў Румыніі, Славакіі, Сербіі, Украіне. Урады згаданых дэзяржав разглядаюць рост рэваншыстскіх настроў у Будапешце як пагрозу цласнасці сваіх тэрыторый.

Змяняючаца на карысць правых і механізмы заканавочасці. З этага часу прыніще законаў, якія прогламентуюць дзеяньні Цэнтрабанка, а таксама пенсійнай і падатковай сістэм, павінны прымацца кваліфікаванай большасцю ў дзе трэці галасоў. Улічваючы, што дэзяржаваў левыя ніколі столькі мандату не мелі, і на ўнівід ці атрымалі, гэта норма, па сутнасці, накіравана на кансервацию реформаў, якія праводзіць зараз кабінет Орбана.

Юристы кажуць, што новая канстытуцыя парушае баланс галінаў улады. Паводле канстытуцыі, у Венгрыі з'явіцца новы дэзяржавны орган, які будзе сажаць за дзеяньні правасуддзя.

Фактычна блакуючыя далейшая эканамічнай і фінансавай інтэграцыі Венгрыі ў ЕС. Адпаведнасці з новымі правіламі, для ўступлення краіны ў єўразону патрэбна дзе трэці галас ю парламента. Гэта норма ўжо выклікала трывогу сярод бізнесменаў.

Супяречлівая канстытуцыя, реалізацыя якой на практицы яўна пагражае ростам грамадскіх канфліктў, можа адзыграць і станоўчую ролю. Яна з'яўліцца жывой іллюстрацыяй таго, што можа прынесці єўрапейцам правы папулізму, якія зараз набірае абароты.

Напрыканцы ў якасці кур'езу можна згадаць пункт, які не прайшоў у канчатковы варыянт. Пропанавалася, каб башкі мелі права галасаваць не толькі за сібе, але і за сваіх непаўнолетніх дзяцей, аднак тут супраць быўні нацыяналісты, якія нагадалі, што сірд шматдзесятых сям'і ў шмат цыганскіх. У такім выпадку ў партый, якія абараняюць права цыганскай меншасці, магла бы вырасці палітычная вага.

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Па меркаванні экспертаў, такія рэзкія зяды в палітыкай (словы А. Лукашэнкі на адрадзе кірауніцтва ЕС і Украіны) пагражают перарабці і гандлёвую вайну паміж нашымі краінамі. Могуць быць якія-небудзь дробныя брыдасці з боку Беларусі, накшталт забороны на ўзъяды якога-небудзь товару да іх ці да нас.

«Вечерніе Вести» (Украіна)

Еўрапейскі Саюз на пачатку прэзідэнцкіх выбараў падбіці даў і 3 мільярдаў ёура. Але пасля выбараў Лукашэнка жорстка здушыў пратэстныя рухі — і зараз ЕС і не думе аказваць яму фінансавую падтрымку. Заставаецца Расія. У яе Лукашэнка просіць 3 мільярда доллару. Масква

гатавая даць гроши пры ўмове, што Беларусь прыватызуе дэяржпрадпрыемствы, прычым самыя прыбытковыя з іх яна ахвотна прыбрала ёсць. З прычыны жудаснай эканамічнай ситуацыі Масква мае магчымасць ўсё больш збіваць кошты на жаданні прадпрыемствы. Лукашэнка пачынае разумець, што сваім аддаленнем ад Захаду ён вырак сябе на тое, каб выконваць умовы Крамля.

«Die Welt» (Германія)

Беларускую ўладу раз'юшае, што хтосьці можа адкрыта казаць пра віну прэзідэнта Лукашэнкі, які сваімі блясконцімі рэпрэсіямі выклікае ў беларускім грамадстве атмасфе-

ру нянявісці і страху. Замест выкаранення прычын гэтай нянявісці ўлады толькі падліваюць смалы ў агонь і, як заўсёды, бачаць у журналістах чыннікі ўсіх бед. Здаецца, у савецкай гісторыі мы і да Лукашэнкі з гэтай стылістыкай сустракаліся.

«Огонек» (Расія)

Пра сур'ёзнасць намеру ўлады пасадзіць палітычных супернікаў на реальнай тэрміні сведчыць паліпэздная прысады. На думку экспертаў, ніякіх істотных доказаў віны падчас судовай пад'яўленія не было. Сітуацыя, якая склаўлася ў Беларусі, ужо нікога не дзвіціц. Аляксандар Лукашэнка нават не спрабуе прытрымлівацца

прывілеіў і выконваць законы, прычым не толькі ва ўнутранай палітыцы, але і ў зовнешні.

«Независимая газета» (Расія)

Масква, карыстаючыся спрэяльнымі стаўнічымі, пры дапамозе фінансавых уліванняў спрабуе дамагчыся «реальнай інтэграцыі». Так, напрыклад, Масква пропанавала беларусам зрабіць нацыянальны валютай расійскі рубель, праўда, без эмісіінага цэнтра ў Мінску. Аднак цяжка паверцыць, што перспектывы эканамічнага і палітычнага ўключэння Беларусі ў склад Расіі падтрымханы большасць беларусаў да спрэцівізму мінскому рэжыму.

«Frankfurter Allgemeine Zeitung» (Германія)

ЗАМЕЖЖА

12

▼ МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ГРУЗІЯ. ТАПАНІМІЧНА ВАЙНА БЫЛЫХ СЯБРОУ

Грузінські медыя пішучу пра нечаканую напружанаась адносін уладаў Пайднёвай Асці і Расі. Пра гэта, на іх думку, сведчыць тапаніміка. Справа ў тым, што ў Цхінвалі ўпарті называюць сваю дзяржаўную фармацию Рэспубліка Ірыстон — так назавалі краі наслі рэферэндуму пра выход са складу Грузії ў пачатку 1990-х. У сваю чаргу, у Маскве ўпарті падкрэсліваюць, што Цхінвалі — стація Пайднёвай Асцінскай Рэспублікі. На думку грузінскіх палітологаў, вайна за назву мае сімвалічны характар. Захоўваючы назыв Пайднёвую Асцию, Крэмль стварае падставу для магчымага ўключэння рэгіёну ў склад Расіі пад соусам аб'яднання ўсіх асцін. Ірыстон так прости ўключчыць у Расію не ўдасца. Давядзеца даводзіць усюму свету, што ніякіх ірыстонцаў як асобнай суверэнай нацыі не існуе. Наколькі маюць рачно грузінскія палітологі, цяжка сказаць. Амаль уся вертыкаль у Пайднёвай Асці — прысланыя Москвой расійскія грамадзяніне.

На матэрывалях «Эхо Кавказа»

КАЗАХСТАН. КАЗАХСКУЮ МОВУ ПЕРАВЯДУЦЬ НА ЛАЦІНКУ

Такі прагноз выдаў Бурыхан Нурмухамедаў, намеснік старшыні партыі «Ак Жол» (галоўная афіцыйная партыя ў Казахстане). Нагадаем, што казахі пісалі на лацінцы да 1939 года, калі перайшлі на кырліцу. Нурмухамедаў тлумачыць прычыну рэформы правапісу наступным чынам: «Першы прэзідэнт Казахстана хоча застасці ў гісторіі не толькі як перші кіраіты незалежнай казахскай дзярхавы, але і як будаўнік асноў дзяржаўнасці. Ён заклай новую сталіцу, напрыклад. І зарэ сама гісторычна логік дыктуе, каб лёсавызначальнаяе раашэнне пра будучынно казахскіх мовы было прынята пры ім». Называеца нават дата рэформы — чэрвені наступнага года, калі ў Казахстане адбудзеца курултай цюркскіх народаў. Наколькі можна верыць Бурыхану, цяжка сказаць. Аднак нешта тут спаруды адбываецца. Так, сайты некаторых міністэрстваў Казахстана маюць лацінскую версію. Дарэчы, палітык лічыць, што перавод казахскіх мовы на лацінку дасце штурмуюць працягу падобнай рэформы ў Расіі.

На матэрывалях расійскай прэсы

ВЯЛІКАБРЫТАНІЯ. АРЫШТЫ АНТЫМАНАРХІСТАЎ

Напярэддніцы цырымоніі вяселля прынца Ульяма і Кейт па брытанскай століце пракліася хвала затрыманні наўбыход радыкальных удзельнікаў рэспубліканскай руху. У дзені вяселля яны пінавалі розныя акцыі пратэсту, якія, на думку паліцыі, падпадаюць пад артыкул «зрыв публічнага сяля» (ёсць, аказаваецца, такі від значынства ў брытанскіх законах). Сядропараштываны — самая розная публіка: напрэклад, багавы прафесар, ягоная жонка і сябар- пенсіянер. Троіца збралася паставіць у цэнтры Лондану гільяціну і адразуць голаву фігуры з каронай. Не спадабалася паліцыі і задумка нейкага Чарлі Вейтса, які збірайці прафесіі перфоманс перед Букінгемскім палацам. Усіго па кратам на момант заключэння шлюбу аказаўся 52 асобы. Граваабаронцы ўжо крытыкуюць паводзіны паліцыі за замах на грамадзянскія права. Так, аднаго з рэспубліканцаў затрымалі толькі за наўгунасць у ягонім доме антиманархісцкіх пракламацый.

На матэрывалях польскай прэсы

ВЕНГРЫЯ. ПРАВЫЯ РАДЫКАЛЫ СТВАРАЮЦЬ АТРАДЫ

Партыя «За лепшую Венгрыю» (Йобік), якая займае самы праўы фланг венгерская партыйной сцэны, абвясціла пра намер стварыць атраду самабароны. Іх першай задачай стане абарона каённых венграў ад прадстаўнікоў цыганскай меншасці, якіх мясцовыя ультра традыцыянасты вінаваты за ўсе сацыяльныя прававыя. Раашэнне пра стварэнне атрады падчас таксама накіравана супраць кіраўніцтва МУС, якое, паводле партыі «За лепшую Венгрыю», не ў стане абараніць добрых грамадзян ад цыганскага крыміналу. Не разумела, якім чынам ініцыятыва пасуе нормам венгерскай права. У любым выпадку, яна атрымала падтрымку з боку аднаго муніципалітату, дзе гэта партыя кантролюе мэрыю. Цікава разгуга на ўчлененне атрадаў самабароны расійскай грамадзянскай. Рускія венгрыя баяцца, што ўся праектчная дзейнасць атрадаў «За лепшую Венгрыю» будзе палаяць у тым, каб падчас патрulявання вуліц метадична рабіць акцыі вандалізму супраць помінкай саўецкім салдатам, якія загінулі ў Венгрыі ў час другой светавой вайны.

На матэрывалях польскай прэсы

► ПАДРАВЯЗНАСЦІ

СЦЯЖНЫЯ РАЗБОРКІ

Рашэнне Вярхоўнай Рады
Украіны наконт падняція
9 мая чырвонага сцяга на
афіцыйных будынках краіны
абвастрыла палітычную
сітуацыю ў краіне. Пра
гісторыю канфлікту і сценары
на 9 мая журналіст «НЧ»
Алег Новікаў размаўляе з
кіёўскім палітологам Юрыем
Дакуінім.

— Адкуль з'явілася ідэя ўвядзення чырвонага сцяга, і ў чым сэнс пастановы?

— Сэнс у тым, каб лічыць адной з формаў увекічэння Дня Перамогі ў Вялікай Айчынай вайне, пытуць, «афіцыйнае ўзініце 9 мая чырвонага сцяга Перамогі на афіцыйных будынках побач з дзяржаўнымі сцягамі». Праект прапанавала група камуністу, якіх пазней далаўчыліся прадстаўнікі Партыі рэгіёнаў. Прычым ініцыятыва была хутчэй сімвалічным адказам на правакацыйнае раашэнне лъвоўскага абласвету — забараніць у вобласці святкаванне Дня Перамогі з вывешваш 9 мая афіцыйныя сцягі з жалобнай стужкай. Замест таго, каб паўтрымліваць на лъвоўскіх калегаў, дэпутаты клюнулы на правакацыйну і прынялі вельмі суправядлы закон.

— *Ці была якая-небудзь рагакцыя з боку лъвоўскага абласвета, супраць якога ўкосна і быў накіраваны закон пра сцяг?*

— Рэакцыя была. Прычым такая, якую можна было загадзя чацака. Аблесвет і шэршт іншых мясцовых радаў у некаторых заходніх абласцях прынялі раашэнне не забароні выкарыстання савецкай сімволікі падчас урачыстасцяў з нагоды Дня Перамогі. Пасля гэтага Пётр Сіманенка, лідар камуністы, запатрабаваў прынесьць меры адносна службовых асобы, якія адмовіцца вывешваць чырвоныя сцягі 9 мая.

— *Наколькі варта давераць пляткам пра тое, што 9 мая ў некаторых гарадах Украіны могуць абдыцица сутыкчы?*

— На жаль, глеба для тых спекуляцый ёсьць. Пасля дэмаршу лъвоўскіх уладаў камуністычныя і працяжнікі партыі начаплі кампанію ў падтырмку маршу ветэранаў у Львове. Адзін з лідараў славніцкай партыі «Родіна» збіраецца пры-

Даўно існавала практика, калі гарадскія ўлады па сваёй ініцыятыве вывешвалі 9 мая чырвоныя сцягі. Можна было замацаўца такі падыход, пакінучы ўсе мясоўмы органы і канчатковасць раашэнне.

Зарас жакон патралуе, каб усе афіцыйныя ўстановы, на тым ліку на заходзе краіны, вывешвалі чырвоныя сцягі. Можна смелі кінектаваць такі падыход, пакінучы ўсе мясоўмы органы і канчатковасць раашэнне.

Пасля гэтага Сіманенка, лідар камуністы, запатрабаваў прынесьць меры адносна службовых асобы, якія адмовіцца вывешваць чырвоныя сцягі 9 мая.

— *Як рэагавала на прапанову аранжавасць?*

— Янчы падчас разгляду праектаў на 9 мая чырвонага сцяга на афіцыйных будынках кіяўскай абласці зрабіў адрасіль ветэранаў. Гэта толькі раз'юшила нацыяналістаў, якія плаўдзіцца «ўргуляваць сітуацыю». Можа, да гітары праўнасці на тэлевізіі «карцінка» боекі, хто за і супраць чырвонага сцяга.

— *Як рэагавала на прапанованы аранжавасць?*

— Янчы падчас разгляду праектаў на 9 мая чырвонага сцяга на афіцыйных будынках кіяўскай аблесветы зрабіў адрасіль ветэранаў. Гэта толькі раз'юшила нацыяналістаў, якія плаўдзіцца «ўргуляваць сітуацыю». Можа, да гітары праўнасці на тэлевізіі «карцінка» боекі, хто за і супраць чырвонага сцяга.

— *Наколькі вайна вакол сцяга ўпłyвае на культурны рэакцыю на лініі Усход—Захад?*

— Ад пытання сцяга хутка перайшлі да больш глабальных дыфініцій. Так, камуністы збіраюцца звязацца да прэзідэнта УЕФА Мішэла Платіні і да ўлад Украіны з патрабаваннем... не дапусціць правядзені єўрапеўту 2012 у «фашистскім Львове». Думаю, што такія ярлыкі гучыць агідна для абсолютнай большасці жыхароў гораду.

— *Хіба Партия рэгіёнаў, прадстаўнікі якой лабіравалі праекта закона пра сцяг, не разумела наступстваў свайго раашэння?*

— Думаю, разумела. Есьць шмат версій наконт сапраўдных мэтаваў іх учынку. Эксперты разгляджаюць Закон пра сцяг як рэверанс перед Расіяй, як піар-акцыю, як імпрызу «пятай калонны», якая выйшла з падполя, як адзекватны адказ на палітыку «аранжавых», якія таксама грашылі пераглядом гісторыі. Я схіляюся да думкі, што гэта намер за кошт ідэалагічнай канфрантациі адцягніць вагу ад сацыяльных праблем. Пры гэтым я сыходжу ў тым ліку з плану заўка даўчайчай працы дэпутатаў, якія нядынна быў апубліканы. Там дэстактова цікавыя іздады. Адзін законапраект будзе датычыцца дэйнасці на тэрыторыі Украіны недзяржаўных арганізацій, якія жывуть на заходніх гранты. Ёсьць яшчэ знакаміты моўны закона-праект Яфрэмава—Сіманенкі—Грынявецкага наконт надання рускай мове статусу дзяржаўнай. Вынісце гэтага закона-праекта, несумнеўна, выкліча чарговыя вітоў супрацьстанія. Могуць падняць і пытанне пра федэралізацыю краіны. Сутыкненні лбамі жыхароў Украіны па ідэалагічных пытаннях будуть узмініцаца па меры набліжэння да парламенцкіх выбараў.

***

На момант выходу газеты пакуль не з'явілася інфармація пра тое, што Віктар Янукович падпісаў Закон пра чырвоны сцяг (без яго падпісу закон не можа лічыцца дзеючым). Але прэзідэнт Украіны заявіў, што падпіша яго, як толькі закон настала паследнім. Да сведчання, якія сагласіліся ўзвесці зівесткі, не было. Дарэчы, грошы на набыццё чырвоных сцягў ужо былі выдзелены.

ДЕБАТЫ

ЧЬЯ БЫЛА СІЛЕЗІЯ?

Алег НОВІКАЎ

Юбілей трэцяга сілезскага паўстання выклікаў цікавыя гістарычныя дэбаты наокончании з польскіх рэгіёнаў.

90-ягадавіна трэцяга паўстання за далучэнне Сілезіі да Польшчы (яе святкавалі 2 мая) прыйшлася на цікавыя гістарычныя час. На апошніх мясцовых вайбах у рэгіянальны парламент Сілезскага ваяводства прыйшла партыя «Рух за аўтаномію Сілезіі» (RAS), якая насталтугье па 1920–1930-х гадах. Тады Сілезія мела статус аўтаноміі ў складзе Польшчы.

RAS адразу стала для польскіх правых чырвонай амнічай. На пачатку года Яраслаў Качынскі, лідар партыі «Права і Справядлівасць», заявіў, што для палітика назваць сябе сілезцам значыць зрабіць першыя крокі на шляху трансфармацыі ў немца. Німецкая і сілезская грамады Польшчы, у сваю чаргу, запатрабавалі сатызыфікацыі.

Эта абшчала, што без скандалу юбілей падзеі 1921 года наўрад ці абыдзіцеца. Так і здарылася.

Адна з спачатку трошки гісторыі. Пад тэрмінам «сілезскі паўстанні» разумеюць трох вайсковых чына польскіх патрыйётў у 1919–1921 гадах, якія з дапамогай збройных спрабавалі выправіць памылку Версальскага кангрэсу. Адпаведна Версалльскім дамове, польскія землі Сілезіі засталіся ў складзе Германіі. Сілезскія польскія патрыйёты, якія актыўна дапамагалі аўтадненню вайскову ў Польшчы, тройчы ўздымалі паўстанні. Пасля трэцяга Антанта была вымушана абвясціць плеbісціт. Польшчы яго прыграла, аднак дыпламатычная місія Антанты ўжо ж паставіла перадаць частку так званай Горнай Сілезіі палікам.

Гістарычны трактоўкі трох згаданых паўстанняў у Польшчы з самага 1921 года (за неявілікай напраўкай, пра якую гаворка пойдзе ніжэй) амаль не мяняліся. Удељнікі паўстання лічыліся героямі як у Польшчы Пілсудскага, так і ў Польшчы камуністы. Такая дактрина праіснавала да нашых часоў.

Сігналам для пачатку рэзвіі стаў ліст лідара польскіх немідзей Норберта Раша. Пасля таго,

Пакуль камуністы ахвотна святкавалі юбілеі паўстанняў, у далёкім Парыжы на старонках часопісу «Kultura» друкаваліся артыкулы супраць камуністычнай і «пілсудскай» версіі падзеі 1921-га. Рэдакцыя чутчэй скіялася да таго, што паўстанні былі шмат у чым навязаны звонку. Гэтую лінію спрабавалі ў посткамуністычнай Польшчы праводзіць лібералы. У 2001 годзе на ўрачыстасці, прысвечаныя 20-годдзю паўстання, былі запрошаныя прастадунікі німецкай меншасці. Супраць такога падыходу гучна пратэстувалі правыя, якія нават дабіліся адстакі ваяводы за тое запрашэнне.

Пасля ўсё супакоілася да цяперашняга юбілея, падчас якога канфлікт гістарычных школ зноў дасць пра сябе ведаць. У кантэксце таго, што тыя школы вельмі палітызаваныя, добаты вакол сілезскага паўстання і сілезскай ідэнтычнасці таскама стануць адным з фрагментаў кампаніі па выбарах у польскі сейм, якія адбудуцца восенню.

скія жаўнеры, якія тайна пранікалі ў Сілезію, быццам парушылі гату ўзлыю. Вынікам стала грамадзянская вайна, пра факт якой праз 90 гадоў варта хутчэй шкадаваць, чым адзначаць яго на афіцыйным узроўні.

Тэзісы Раша мабілізовалі ўсю польскую грамадскасць. У шмат чым яны былі плагіятам з німецкіх падручнікаў часу нацызму. Іх аўтары таксама вінавацілі Варшаву ў штучным стварэнні польскага супраціву на німецкіх землях. Пасля пемогі нацыстаў калі гары св. Ганны, дзе ў 1921 годзе мелі месца самы жорсткія бай, у прысутніцтве нацысткай тысяч глядзячоў быў адчынены вілікі мемарыял, так званы Сілезскі амфітэатр. У карычневай прэсе помнік называлі знакам таго, што Сілезія назаўжды будзе німецкай.

Пасля вайны адтаго амфітэатр, натуральна, не пакінуў і следу. У маі 1945-га помнік узарвалі. Праз 10 гадоў на тым жа самым месцы быў укрыта адчынены помнік аднаму з паўстаннікіх атрадаў. Новы амфітэатр хутка ператварыўся ў любімае месца правядзення масавых акцый польскіх прадаўных супраць спрабаў заходніх німецкіх рэвансістў пераглядзець мяжу па Одру — Нейсе.

Пакуль камуністы ахвотна святкавалі юбілеі паўстанняў, у далёкім Парыжы на старонках часопісу «Kultura» друкаваліся артыкулы супраць камуністычнай і «пілсудскай» версіі падзеі 1921-га. Рэдакцыя чутчэй скіялася да таго, што паўстанні былі шмат у чым навязаны звонку. Гэтую лінію спрабавалі ў посткамуністычнай Польшчы праводзіць лібералы. У 2001 годзе на ўрачыстасці, прысвечаныя 20-годдзю паўстання, былі запрошаныя прастадунікі німецкай меншасці. Супраць такога падыходу гучна пратэстувалі правыя, якія нават дабіліся адстакі ваяводы за тое запрашэнне.

Пасля ўсё супакоілася да цяперашняга юбілея, падчас якога канфлікт гістарычных школ зноў дасць пра сябе ведаць. У кантэксце таго, што тыя школы вельмі палітызаваныя, добаты вакол сілезскага паўстання і сілезскай ідэнтычнасці таскама стануць адным з фрагментаў кампаніі па выбарах у польскі сейм, якія адбудуцца восенню.

У 1980-я гады антынімецкая агульны праграму святочных мерапрыемстваў з нагоды ўгодак падыходаў, Норберт апублікаў адкрыты ліст пратэсту. На яго думку, сілезцы ставіліся да ідэі уваходу ў склад Польшчы дастатковая абыякава. Культура сілезцаў, якая складалася ў краі на працягу шматлікіх стагоддзяў, была мультыкультурнай і адрознівалася ад культуры іншых рэгіёнаў Польшчы. Поль-

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

ГУРБАНГУЛЫ
БЕРДЫМУХАМЕДАЎ

Прэзідэнт Туркменістана зрабіў яшчэ адзін крок на шляху ўстановлення культуры сваіх асобы. Аднак робіць ён гэта вельмі элегантна. Сталічнае управлінне культуры разаспала цыркуляр ва ўсе ашхабадскія рэстараны і кафэ, паводле якога кіраўніцтва гэтых установаў нясе адказнасць за змест песень, выкананых падчас карпаратыўных вечароў, вяселляў і іншых імпрэз. У дадатак супрацоўнікі міністэрства культуры здзіліся рэйт на кафэ і рэстаранах з мэтай правядзення персаналінай растлумачэння дакумента «дзяржаўнай важнасці». Па іх словам, выкананыя песні павінны адпавядаць духу часу, вілікім праівам эпохи. Працэсія какучы, усё павінны сліяваць пра презідэнта. Дарэчы, напіраўдзі ацікі было афіцыйнай даволенія называць Бердымухамедава элітэзмом: кшталт «ўлюблёны сын туркменскага народа», «наш заступнік». Цыркуляр гэты даволі супяречлівы, аднак, як не дзіўна, дае шанец маладым артыстам, якія не маюць грошай на прадзюсеры. Усе згадаваюць гісторыю калісці малавядомага Параката Аманрудзієва. Ён ісклікаваў хвалебную песню празідэнту і адрэзу атрымав звание заслужанага артыста Туркменістана.

БАРАК АБАМА

Паведамленне Абамы пра забойства галоўнага тэрарыста планеты стварыла новае вымірэньне празідэнцікіх выбараў, прызначаных на наступны год. Шматлікі амерыканскія выбандні кіруюць пра то, што Абама гарантаваў сваё пераінвестыціі. У гэтым кантэксце ахвотна ўзгадваць падзеі 24 красавіка 1980 года, калі амерыканскі спецназ не здолеў вызваліць супрацоўніка амерыканскага пасольства ў Тегеране, захопленага ісламскімі экстремістамі. Правал аперациі каштаваў Джымі Картеру пасады празідэнта. Сёння сітуацыя адвартовая. У распубліканскай апазыцыі выбіты важны аргумент — міжнародная слабасць пазыцыі ЗША. Прывічны заявіць Абамы пра Бен Ладэнна ён зроблены на слядах гучнай кампаніі ў прэсе наконт таго, што Барак быццам не з'ўяляецца амерыканцам. Такім чынам Абама здолеў увайсці ў гісторыю не толькі як першы чарнаскуры празідэнт, аднак і як палітик, які перамог тэрарызму. Смерць Бен Ладэнна, як піша прэса, вярнула амерыканскай нацыі аптымізм і пачуццё таго, што амерыканцы здолюны стаўіць перад сабой любыя глабальнай задачы. Сінонімам эгата настрою стала фігура Абамы, якому цяпер важна праста дэцінгнць да восені 2012 года, калі адбудуцца наступныя празідэнцікіх выбараў.

ЛАРС ЛЁКЕ РАСМУСЕН

Пэм'ер-міністр Даніі прыдумаў, як вырашыць праблему Хрысціяніі (раён у цэнтры Капенгагена, заняты 40 гадоў таму хілі анархістамі, якія з таго самага часу з'яўляюцца прадметам галуйнога болю кожнага дацкага ўраду). З аднаго боку, арзал алльтэрнатыўнай моладзевай культуры вельмі прываблівы для туристаў. З другога — Хрысціянія даўно стала дзяржавай у дзяржаве. Тут можна легална набыць лёгкія наркотыкі або скавацца ад паліцыі, калі ты нелегал. Проблема Хрысціяніі была вырашана Расмусенам проста. Яе жыхары (тут зарэгістравана 800 чалавек) могуць адкупіцца ад дзяржавы за 20 мільёнаў ёура. Як не дзіўна, такі падыход толькі ўзрадаваў «хрысціянію», якім, па іх разліках, патрабна 39 гадоў працаўцаць, каб сабраць такую вілазірную суму. Справа ў тым, што ім надакунула судзіцца з урадам. Апошні працэс цягнуўся 7 гадоў і каштаваў вельмі шмат. Вырашана правесці вялікую кампанію, сабраць гроши і нарашце паставіць кропку ў гэты гісторыя. На думку прэзы, шансы ў ініцыятыве кампаніі някепсія. Хрысціянію падтримліваюць усе мясцовыя левыя партыі. Акрамя таго, практычна няма такіх датчан, якія ў маладосці тут не тусаваліся. Папярэдняя назова кампаніі за тое, каб адкупіцца ад Расмусенам, — «Сардэнча запрашаем дадому».

КУЛЬТУРА

14

► ВАНДРОЎКА

КВЕТКІ ШЭРЫЛ ЯКІЯ КОЛЕРЫ ВАРТА НАСІЦЬ У АМЕРЫЦЫ

Марыя МАРТЫСЕВІЧ

«Я нарадзіўся ў Дэ-Мойне.
Некта мусіў там нарадзіцца»,
— піша Біл Брайсан у пачатку
свайгі падарожнай кнігі
«Страчаны кантынент: па
гарадках Амерыкі», адпраўны
пункт якой — горад яго
дзяржінства, сталіца штату
Аява. Прывкладна гэтак жа
праводзілі мяне ў Аяву сябры,
абазнаныя ў амерыканскай
спецыфіцы: «Ну так, не ёсё
беларусу Нью-Ёрк. Калі
справа даходзіць да ЗША,
некта мусіць ехаць і туды».
Гэтак Аява стала маёй малой
Амерыкай.

«Тое, што здарылася у кукурузе, застаецца у кукурузе»

Мідвест — Сярэдні Захад ЗША — пачынаецца ўжо ў самалёце, які вылетае з Чылагі або Мінеапалісу, калі разгортвае часопіс паветранай крамы «Sky Mall» і бачыш сядр тавараў гумовыя каўбіскія боты з ярка-руковымі расліннымі ўзорамі. Гаворка не пра сам тавар, тэматычна звязаны з колішнімі прэзыдзіямі, што прасціраюцца пад табою, спрэс засенія сой і кукурузай, ператвораны ў выпасы. Гаворка пра чалавека, на якога ёні разлічаны. На старонцы справа — прыбор для шпінажу за 60 долараў. На старонцы злева — прыбор для выкрыцця прыбору шпінажу за 90 долараў. Жыхары Мідвесту — людзі адкрытыя, зыглівія, дабрадушныя. «Тое, што здарылася ў кукурузе, застаецца ў кукурузе», — абвіняюць сувеніры, якія намякаюць на каровіна-кукурузную тэматыку, застаюцца на запраўках па-за межамі гораду — поруч з пакупачкамі пукерак «Свінічыя какашкі». Аява-Сіці — горад-універсітэт, горад навукі і мастацтва. Жыўчучы відзімарская кола, акросленага нейкім добрым абаронцам разводных ды сокусальных меншасціяў, маладых паэтак, асацыяльных мастакоў і іншай падобнай публікі. Штат Аява — адзін з самых кансерватыўных у ЗША і, магчыма, таму горад Аява-Сіці — адзін з самых ліберальных гарадоў Амерыкі. Злаеца, менавіта дзякуючы свайму юніверсітету штат Аява стаў адным з трох у Амерыцы, дзе — разе за Каліфорнію — даволілі адзінопольныя шлюбы.

намсі, так кажуць амерыканскія інтэлектуалы. Дзеянні фільму «Гарбатая гара» адбываюцца ў Ваёмінгу хіба таму, што ў Аяве амаль нямае гор. На малі Аява — спод моднай квадратнай формы, вышынэрэблены з двух бакоў: з заходу штат ацикае Місуры, з усходу — Місісіпі. На высыпкі берае Місісіпі з боку Аявы вучончыя знайшли курганы індзейцаў, насыпаны ў форме ястрэбца, аленяў, мядведзядзяў. «Хто пабудаваў гэтых курганоў? Куды энзікті гэтых плодоў? Пытанні без адказу», — кажа добра пастаўленым галівудскім голасам дыктар пра адукацыйным фільме заўнаведнікі «Эфіджы маўнда». Мисцовая жыхары сумлінна лезуть на місісіпансскую кручу, каб пахадзіць вакол тамнічых курганоў. «О, я не маю дачакацца, каб пабачыць гэту чаюную прыгажосць восенескага лесу!» — саркастычна ўскрыквае дзеяннігадавая дзяўчынка, яўна перадражніваючы бацькоў.

Але, як пішуць спераду на жаночых майках і ззаду на жаночых нагавіцах, таксама прадаваных у мисцовых аэропортах, «Не ёсё так плоска ў Аяве».

«Не ёсё так плоска ў Аяве»

Аява-Сіці — бытая сталіца штата. Кукурузны Нью-Ёрк супраць афіцыйнага адміністрацыйнага цэнтра — Дэ-Мойну. Апошні

сувеніры, якія намякаюць на каровіна-кукурузную тэматыку, застаюцца на запраўках па-за межамі гораду — поруч з пакупачкамі пукерак «Свінічыя какашкі». Аява-Сіці — горад-універсітэт, горад навукі і мастацтва. Жыўчучы відзімарская кола, акросленага нейкім добрым абаронцам разводных ды сокусальных меншасціяў, маладых паэтак, асацыяльных мастакоў і іншай падобнай публікі. Штат Аява — адзін з самых кансерватыўных у ЗША і, магчыма, таму горад Аява-Сіці — адзін з самых ліберальних гарадоў Амерыкі. Злаеца, менавіта дзякуючы свайму юніверсітету штат Аява стаў адным з трох у Амерыцы, дзе — разе за Каліфорнію — даволілі адзінопольныя шлюбы.

Універсітэт Аявы мае статус юніверсітэта штату. Гэта значыць, дзяці жыхароў штату плаціць студэнту.

Універсітэт Аявы мае статус юніверсітэта штату. Гэта значыць,

толькі чвэрць сумы за науччанне тут. Напрыклад, вучоба на самым дарагім (орыдзячым) факультэце абыдзенца студэнту кіруху больш за 6 тысяч долараў на год. Таму, калі Гарвард табе ўсё адно не свеціць, разумней паступіць сюды, каб атрымаваць якасную адукцыю за невялікія гроши. У горадзе 60 тысяч жыхароў, 30 тысяч з якіх — студэнты. Абсалютна іх большасць — дзеці фермераў.

Цэнтр Аява-Сіці на абодвух берагах ракі Аява амаль на 100 працэнтаў заняты кампусам — будынкамі ўніверсітэту, студэнцімі інтарнатаў, бібліятэкамі, лабараторыямі. У аблізу кампуса — крокінгах, харчаваннях, паркоўках, транспарце, бібліятэках — працуе, зразумела, студэнты. Такім чынам, застачаныя імі піх бацькамі гроши за вучобу, з якіх ідуць адліччні на інфраструктуру, ператвараюцца ў іх кішэнныя гроши.

Адзіным кірауніком СССР, які прыязджаў на ЗША з афіцыйным візітам, быў Мікіта Хрушчоў. Не будзе перебольшэннем сказаць, што гэтая паездка была афіцыйным візітам Хрушчова ў штат Аява, у гості да фермера Розуэла Гарста, яго амерыканскага сябра, які вучыў савецкіх арганомаў вырошчваць кукурузу.

Але па гэтu канчатковую гісторыю сяброўства я даведваюся адно з вікіпедыі. У Аява-Сіці любіць расказваць пра іншых ганаровых гасцей штату. Напрыклад, пра Курта Вонегута, які выкладаў тут творческі пісменніцкую праграму юніверсітэту Аявы згадкамі ў романе «Бойня №6». Пісменніцкая праграма Аявы — адзін з самых знамітых і прэстыжных у ЗША. Грубыя бацькі, калі ты намерыўся стаць сур'ёзным творцам, табе — у нашу кукурузу. На авіянскіх літаратурынах факультэт (адзін з трох у Амерыцы, дзе — разе за Каліфорнію — даволілі адзінопольныя шлюбы).

Такім чынам, у каго ні ткнеш пальцам на вуліцы, у краме або на лекці — трапіш у творцу. У аўтаматычных пральнях, чакаючы, пакуль высахне білізна, тут чытаюць паэтычныя зборнікі. На панелі ў кіроўцах гарадскога аўтобуса тут можа ляжаць трактат Імануіла Канта ў арыгінале. Нават піва ў любімым бары табе тут наліваюць бацькы пісменнікі. Гэта ты ведаеш дакладна, бо ходзіш на іх літаратурынах вечары. Нармальная жыццёўшчыцтва Аява, як і ёні, урывецца ў горад толькі на выхадных — у дзень першакурсніка, калі ў гості да дзецей масава зядзяркаюць бацькі, або падчас футбольных матчоў з удзелам каманды «Iowa Hawks» («Ястрэбі Аявы»), якія адбываюцца на стадыёне «Кіні».

Калі табе пашчасціла дастаць билет на стадыён падчас матча, пашкодзіцца ў прададуцца, «чорны» або «залаці» табе трапіць сектар. І давядзенца апрануць куртку адпаведнага колеру — якім бы геніяльным ты ні быў мастаком або літаратаром.

«Вырашчаныя тут»

Каб ва ўсёй красе паназіраць змічку «гораду» і «сяля», варта выправіцца суботнім ранкам на традыцыйны фермерскі кірашнепадалёк ад цэнтра Аява-Сіці. У выпадку дажджу гандлёвія шэрагі вырашчаныя наўпраст на крытай паркоўцы, ад чаго сутыкненне аграрнага і ўрбаністычнага кідаеща ў очы яшчэ болей. У выпадку сонца кірашнепадалупе раштушы гэтага маленъкага кварталу — краму экалагічна чыстай ежы сеткі «Новы піянэр». У краме таксама прадаюць патрэбныя майкі — у квадратным абрисе штату значыцца: locally grown — вырашчаныя тут. Каб еха лічылася па-сапрауднаму экалагічнай, яна павінна быць вырабленая непадалёк ад месца продажу, каб на яе дастаўку не трапілася шмат беліну, які забруджвае паветр.

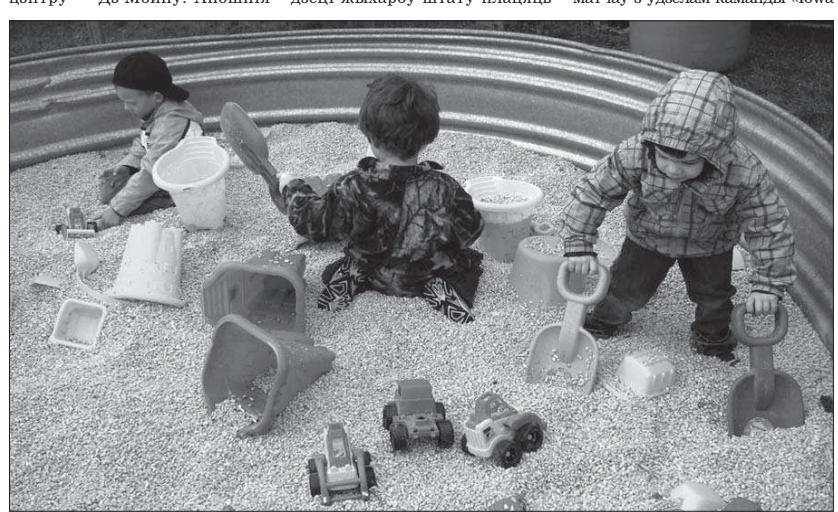
Фермерскі кірашнепадлупе збираецца па чацвяртых і суботах усю раннюю восень, да самага Хэллоўіна. Тут можна пакаштаваць хатнюю выпечку, набыць свежай садавіну па прымальному кошце, пагутарыць з людзьмі. Сюды ж сіяюць і рукаўцы і рудзельніцы з усёй ваколіцы.

Фермерскі дызайн немудрелісты, шылірусна-пёркавы, на кожным ляцку абавязковы знойдзенца вырабу чорна-жоўтых тонах. Спалучэнне на саме ювелірнае, затое дарагое сару ўсіх навокал.

Шэрый сядзіць, як у фатэлі, у адкрытым багажніку сваймы шыны і вяжа. Яна прадае шапачкі, брошкі і іншыя падзелкі ўласнай вытворчасці. «Я вяжу, каб не паўнечыць белінай. Калі я не трывама ў руках гаплік, я ем», — шырока пасміхваецца яна, сіяючы куткамі вуснай капюшона свайм спартовай байкі. Шэрыйкали піццізесці, яна жонка фермера, ях гаспадарка ў 20 кілатетрах ад Аява-Сіці.

Шэрый візжу кветачкі, шапачкі і робіць апілкіці на дзіцячых слінгўчыках. Ніткі і тканині для сваіх прададуцца, распорваючы старыя рэчы: «I gesycle», — з гонарам паведамляе яна. Прерадраўваць старыя рэчы — такі ж трэнд апошніяя часу, як адмалулицца ад фаст-фуду. Прерадраўваць старыя рэчы — такі же трэнд жоўтай курткы з пічэлай на ўсім вельмі прыгожы.

Тут у Аяве, у дачыненні з яе «ніпростымі» жыхары — літаратарамі і аматарамі літаратуры і «простымі» — фермерамі і іх сямейнікамі — я збольшага і бавіла свой час у Амерыцы. Напачатку я была перакананая, што жыццё ў маленкім горадзе пасля кукурузы — не тое, што будзе мне даспадобы. Але калі надышоў час развітвіцца з сонечнай Аявой, гэтая развітвіцца атрымалася нечакана слэзным. Я, разумела, не была «вырашчаная тут», але за такі непрападобія час, які не зазнаваючы сонечным і ўпрыгожаным, які не пакідаючы штат сваі часовы праспікі, я не ўтрымалася ад прыгнуцца. Я пакідала Амерыку ў пічэлай жоўтай куртцы з прычэпленаі на яе вязанай кветкай Шэрый.

ПАМЯЦь

ГОЛАС ЯЦЭКА КАЧМАРСКАГА

Аляксей ХАДЫКА

Гэты эпізод адбыўся 20 красавіка ля «Кінгарні Логівнай» у той час, калі сустрэчай з польскім перакладчыкам Набокава Лешакам Энгелькінам завяршаўся месячнік польскай культуры, арганізаваны Польскім Інстытутам. Я спытаў прадстаўніка Інстытута, чаму замест спрыяния прыезду ў Беларусь знакавых асоб Інстытуту займаеца карыснай, але неабавязковай культурніцкай дзеянасцю. Чаму не запрасіць Леха Валенсу? «Што вы, — быў адказ, — гэта немагчыма з многіх прычынаў». — «Чаму не Яцэк Качмарскі, голас «Салідарнасці»?» — «А вы не ведаецце, ён памёр...» Мне зрабілася сорамна.

24 красавіка 2004 года, пад шалёнім дажджом, Варшава развітвалася з Яцекам Качмарскім. Нехта з карэспандэнтаў напіша поўтам: як Максіў развіўлася з Высоцкім пад спікотным сонцам, так Варшава з Качмарскім — пад дажджом. Знакі прыроды, якія звязалі гэтых галасы сумленнямі даўхіх краін, якія былі звязаны і пры жыцці.

Высоцкі, ажаніўшыся з Марынай Уладзі, нярэдка сустракаўся з ёй палярдзіне шляху паміж Максівым і Парыжам — у Варшаве. І амаль заўсёды яны гасцівалі ў кватэры рабочыера Ежи Гофмана. Таго самага, які зняў трэлогію паводле Генрыкі Сянкевіча — «Агнём і мячом», «Пан Валады́ўскі», «Патоп».

А бацькі Яцека — тата Януш Качмарскі, з 1972-га дотык гады кіраунік Саюза Польскіх мастакоў, і маці, Ганна Трайаноўская, гісторык мастацтва — ведалі Ежы Гофмана яшчэ з часоў агульнага для ўсіх траіх наўчання ў СССР у другій палове 1950-х гадоў. Так і адбылося, што вясной 1974 года ў кватэры Гофмана 17-гадовы Яцек Качмарскі пазнайміўся з 36-гадовым Уладзімірам Высоцкім.

Гэта быў той момант, калі студонт аддзялення паланістыкі Варшавскага ўніверсітета зразумеў, што ягонае пакліканне

— музыка і сцэна. Пазней ён скажа: «Я зразумеў, якое ўражанне робіць твар, напоўнены экспрэсій, калі артыст выпраменявае з сябе гаты незвычайні голас. І я падумаў: гэтая ролі — для мяне, я хачу гэтак жа перажываць тое, што раблю».

Далей быў дэбют і поспех на Варшавскай Ярмарцы Спеваў у 1976-м, пераклады і прысьвячэнні Высоцкаму, у тым ліку журналісткам ўніверситета на Фестывалі песні ў Аполе 1981 года за твор «Элітрафія Уладзіміру Высоцкаму». У тым самым годзе нараджаліся новыя праграммы: «Музей» — паэтычныя прысьвячэнні класічным творам жывапісу, што адлюстроўвалі падзеі апошніх 200 гадоў гісторыі Рэчы Паспалітай (у тым ліку карціне Яна Матэйкі «Рэйтан»). Праграмма «Крык», з асноўным творам у горан аднаіменнай жывапіснай работы Эдварда Мунка. І, нарэшце, «Муръ» — знакаміты гімн заранку «Салідарнасці». Апошні, дарэчы, вельмі пасуе сэнняшній беларускай сітуацыі і перакладаўся Рыгорам Барадуліным разам з Лявонам Барычэўскім (не цалкам), выкарыстоўваючыся ў якасці гімна забароненага ліцэя им. Каласа. А нідайна — у поўнай форме — Андрэем Хадановічам, і ў гэтай форме гучава 19 снежня 2010 года на плошчы і выконваўся таксама Зміерадам Вайкошкевічам. Тэкст друкаваўся ў НЧ 14 студзеня гэтага года.

Ваенна становішча ў Польшчы заснавала Яцека Качмарскага на гастролях у Францыі, і ў Польшчы співаць не вярнуўся. Яго выступы ў ЗША, Канадзе, Аўстраліі, ПАР, Ізраілі, большасці краін Заходняй Еўропы спрыялі падтрымцы справы падпольнай «Салідарнасці» на раздзіме. З 1984 года ён пачаў весці юланскую перадачу «Квадранс Яцека Качмарскага» на хвалях Рады «Вольная Еўропа» з Мюнхена. Яго голас здалёк гучаваў у Польшчы як голас няскоранаага сумлення народу. Як у песнях, так і ў актуальных палітычных каментарах. Ён працаваў на радыё як да закрытых там польскай сескі ў 1994 годзе, хані ўжо з 1990-га жыў у Польшчы. А ў 1995-м з'ехаў жыць у Аўстралію, хады канцэрты на радзіме ніколі не спыняў.

Шырокая публіка познаў яго дынагнавальнікі рак страваводу, але ён адмовіўся ад аперациі, баючыся страціць голас... Дапамога дабрачыннімі канцэртамі шматлікім музыкам, уключочыўся добра вядомых у нас «Скальдаў», не дапамагаў. 10 красавіка 2004 года голас сумлення Польшчы назаўсёды змўк у шпіталі Гданьску.

Чаму Яцек Качмарскі часта прыгадваеца менавіта зараз? Каб адказаць на гэтае пытанне, дазвольце прывесці яшчэ адзін верш-песню геніяльнага творцы, таксама нядзядава перакладзены Андрэем Хадановічам. Першая частка песні паўстала 7 мая 1983 года, астатнія дапісаны з чэрвеня 1984-га.

А ўговуле, цікава, як пераплатаючыя карані і лёсы тых, хто ментальна і фізічна з'яўляеца нашчадкам Рэчы Паспалітай і

ВКЛ. Высоцкаму, унукі габрэя з Высоцкага ля Берасця, Качмарскага з Барышавы, у жыцца якога таксама былі дамешкі габрэйскай і татарскай крыві, і нас, грамадзян шматнацыянальнай Беларусі.

Наш клас

Раскажы, што з нашым класам? —
Піша Павел з Тэль-Авіва.
Цягка выжыць гэтым часам,
А тым болей — жыць ішчаліва.
Раскажы, што з нашым класам?
Ізъ ў шведскім порнаклубе.
Кажа, добра плаціць асам.
Зрэшты, коханы гэта любіць.

Грамадзянамі Канады
Хутка будзе Пётр і Кася,
Ян у Францыі даў ради,
Баскі ў Штатах засталася.
Госька з двойняй пад Варшавай,
Цераз месяц будзе траци.
Час валиць — з такой дзяржавай
Ей нічога тут не свеціць.

Магда выйшла за мадрыда,
Што павеўся на цыкарнасі.
А Маций не змог скарыца
І памэр за Салідарнасць.
Магда сібраўшася з Юркам,
Што быў зоркай школьнай сіны.
Юрка добрым стаў хірургам,
Але брат яго ўскрыў вены.

Філ стаў фізікам, відома,
І ў Максіве зрабіў кар'еру.
Кожны год бывае дома,
Сабраўшася прам'еру.
А Міхась у турмах высаҳ,
Бо не стаў страліць у Стасі.
Я ж складаю жыцьціп іх.
Вось і ёсе, хто быў у класе.

Хтосьці з'ехаў, хтосьці ў Польшчу,
Хтосьці заўтра — у дарогу,
Хтосьці ўжо даўно няблажчык,
Хтосьці жысы — і дзякую Богу!
Я збіраў усіх стараніна,
Я праводзіў паралегі,
Быццам сілту соль на раны,
Раны моцна не балепі.

Сталі ўсюдку дзяўчукі,
Хлопец — дзедам. Хутка фініш.
Маладосць паўзе спачатку,
А пасля яе не спыніш.

Кожны — бог у свае сорак,
Спіць даўно ў свае пасцелі.
Нібы ўсе лацім да зорак,
А ці этага хацелі?

Што са мной? Пра што я мару?
Памяць мучас старая,
Быццам мачае іх твары
Гусляную паўтарае
Үсе дзіцячыя ablіччы,
А яны — наўцекача.

Я ж чакаю, хто пакліча
Ў хованкі або ў квача...

Прастрашоючы паволі,
Кожны цягне што ёць сілы
Лісце, паасткі і голле
Ад калыскі да малілы,
Каранямі — з таго свету,
Хтосьці ўправа, хтосьці ўлева...
Аж не верыца, што эта
Ўсё — адно і тое ж дрэва.

ЗВАРОТ

БЕЛАРУСКІМ ДЗЕЦЯМ
НАВУЧАННЕ ПА-БЕЛАРУСКУ

29 красавіка Сакратарыят Таварыства беларускай мовы прыняў зварот да ўсіх неабываючых людзей, у якім заклікае да працы па реальнym пашырэнні ўжывання беларускай мовы. Пропануем яго нашым чытачам.

Пачынаючы з 1959 года на Беларусі мэтанакіравана зачынілі беларускамоўныя установы адукаты ўсіх узроўніў, нават беларускую літаратуру ў сталічных школах часам выкладалі па-руску. Сітуацыя пачала мяніцца да лепшага толькі ў перыяд з 1990 па 1995 гады, калі большасць першакласнікаў у краіне пачала навучацца па-беларуску.

Аднак пасля рэформы 1996 года і адпаведных зменаў у Констытуцыі і Законе аб мовах сістэма бесперапыннай беларускамоўнай адукаты ў Беларусі прыўша ў заняпад. Зарас у краіне амаль адсутнічае беларускамоўная дзіцячыя садкі, а колькасць вучніў, што навучаецца на мове тытульнай нацыі, скарылася да 18%. Раней гарадскі дзеці вучыліся роднай мове на вёслы ў сваіх бабулі і дзядоў. Аднак ціпер вёскі вымірае, а ў горадзе далёка не кожны дзед ці бабуля валодае мовай працоўкай.

Таму ТБМ прапануем стварыць Усебеларускі башкьюскі камітэт трох узроўніў з мэтай забесьпечэння навучання сваіх дзяцей па-беларуску. Спачатку маладыя башкі аўядноўваюцца з мэтай выхавання сваіх дзяцей па-беларуску ў дзіцячых садках, потым — для навучання ў школе, а калі дзеці дойдуть да 10-11 класа, пастаўстане неабходнасць адкрыцца беларускамоўным плыніу і груп у ВНУ. 8 красавіка быў створаны Мінскі гарадскі башкьюскі камітэт з башкіў Фрунзенскага раёна горада. Зараз да іх дадзеныя башкі з іншых раёнаў.

Мы заклікаем стварыць такія камітэты ў іншых гарадах, а потым аўяднаных іх у адзіную структуру з адпаведным узроўнем каардынанцы і банкам звестак.

Ахвотныя дадзеныя могуць скантактавацца з Сакратарыятам ТБМ па электроннай пошце siadziba@gmail.com, па тэлефоне (017) 284-85-11 (у будні дні з 17 да 19 гадзін).

Заклікаем усіх ахвотных да агульнай працы па реальнym пашырэнні ўжывання беларускай мовы.

КУЛЬТУРА

ЮБІЛЕЙ

Васіль Якавенка: «СВАЯ ЗЯМЛЯ, СВАЯ ГІСТОРЫЯ, КУЛЬТУРА, МОВА...»

Пісменніку і грамадскому дзеячу Васілю Якавенку споўнілася 75 годоў. Шмат здзейснена. І багата планаў. Напярэдадні юбілею з ім сустрэўся музичны аглядальнік Вітаўт Мартыненка. Урэу́кі з іх працяглай тутаркі мы прапануем чытачам «НЧ».

— Спадар Васіль, пасля вайшай трывалігі «Пакутны век», пра якую дагэтуль не змаікаюць дыскусіі ў прэсе, вак не назашві ціслым літаратурагаўцам. Вак недзе ў друку зазначылі, што пачыналы з вершаў. Дык якое было разізвецца вайшай пазычнай эпапе?

— Пазычнай эпапе ў мене не склалася. Пастыкай, умоўна кажучы, займаўся дзеялістай. Я быў дужа начынены савецкім патрыятызмам, не раўночую як Паўлік Марозаў. Нешта падказвалама мне, стадонту тэхнікуму, нават стварыць гурток для паглябленнага вывучэння гісторыі партыі. У выніку такога душнушнага гарту, аднак, і вылезла з мене на паперу пазама, прысвячаная... каму бы ты думала?

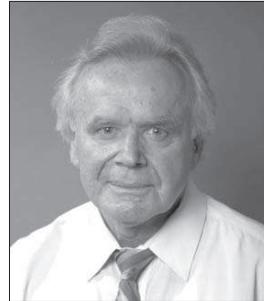
— Радзіме?

— Не... А вось тым... Тым, на каго нас у свой час прывучалі малицца: Ленин і Сталін — два горнічых орла. // Любовь к чалеку из вмесце свела... Лекі ж ад графаманства мне дала геаграфічна прафесія, палявія ўмовы працы і знаходжанне ў гушчы нарада. Летам 1954 года, знаходзячыся на практицы ў гідрагеаграфічнай экспедыцыі на Брестчыне, напісаў вілікі і сацыяльна востры, якім цяпер здаеща, нарыс «Абрара». Ён спадабаўся газэце, і цяпер думаю: ці не з'яўляецца опус «Абрара» ўжо «заліковым» на мой мастака-публіцыстычнай гарт?

— На творчым шляху ёсьць вехі, калі пісменнік аছувае, што яго заўважылі. Для вас гэта, пэўна, было на мяжы 1960-1970-х?

— Выключна важным і чынным быў водзік на выхад з друку майго рамана «Надлом». Пераказаваю: «Раман-спаея, падобных якому ў беларускай літаратуре даўно не было... Вобразы дзеяньняў асоб атрымаліся пісіхалагічна дакладнай, прафесійнай. Раман мае рысы прыгодніцкага і гістарычнага адначасова. Чытацца ён цікава. Твор глыбокі і, можна сказаць, наўрат эпахальны...» (Штотыднёвік «ЛіМ». Святлана Явар).

— Часам нам, беларусам, прыпісваюць за лінію ціпласць альбо, наадварот, перабольшваюць нашу палітыкальны: варта загаварыць па-беларуску, і цябе ўжо ў БНФ

запісваюць. Папулярны беларускому пісменніку увогуле разглядаеца як лідар ізлага

руху. А ці шмат палітыкі ў

вашых раманаў і нарысаў?

— Апошнім часам у нашай краіне шыюць палітыку да ўсяго. І, калі ты сам не ідеш у палітыку, дык яна да цябе ў акно залезе! Народ запалоханы, і гэта знякае ягоны творчы патэнцыял, маральна прыгнечвае. Шараговыя грамадзянстве затыкаюцца. Мараль хістаеца. Дэмографія мінусуе. А як і кім адпостроўваюцца ў літаратуры гэтыя працэсы? Падумаем... Асобная тэма... І вось, калі ты не абыходзіш тему народа і нацыі, вайны і миру, мінулага і сучаснасці, тады з усяго гэтага

і тчэща палітычнае палатно як аснова твора. Так здарылася і падчас працы над «Надломам», які даследчыкі называюць гісторычным, што і зразумела, а яшчэ і нацыянальным, і палітычным раманам. Палітыкі там дастаткова.

— У «Пакутным веку», дзе віруюць моцныя жарсці польскі, наемецкай і савецкай акупацый, вы не інкі захоўваеце незаангажаванасць, аб'ектыўнасць, цівароза паглядаеце на жыццё збоку. Як гэта удалося?

— Сам здзіўляюся. Я ж навічок у гэтым цікавагавым жанры. Мне ўяўлялася, што я выйшаў на необыўальныя для сябе панарамы твора і, калі так, у маіх руках ціпер аказаўся дысяткі і сотні гісторычных асоб з розных баку палітычных бар'ераў. Усе яны — мае персанажы, усе, так бы мовіць, дзеци майго мастацтва твора і павінны карыстыцца аднолькавай ласкай у аб'ектыўнай падачы. Мне, паўна ж, удалося прыўніцца над сваімі героямі і паказаць падзеі, учынкі, характары ўжо з агульначыліччы, пазыцый, паказаць таксама ж свет праз очы саміх герояў.

— Чуў пра вашу будучую книгу: Маркс, Энгельс, Ленін, Беларусь... Што гэта будзе?

— Гістарычныя асобы, якіх ты, браце, назваў, згадваючы ў кнізе, але толькі яны больш не робіць пагоды, і ўжо люд пра іх начытаўся, ад іх напакутаваўся і хадзеў бы забыць. Варта, аднак, зразумець іх прынцыпавыя пралікі. Духоўная дыградацыя ўсё больш упэўнена правіць баль у Еўропе і на Беларусі. Адзінае, што здолна адвесці наш народ ад прорвы (куды ён можа неўзабаве скапіцца разам з усім светам альбо асобна, разней ад іншых), гэта вартанне іму спарадайнай нацыянальнай ідэі, якую скралі ды падмініп, даруйце на слове, міліцэйскай дубінкай. А яшчэ нашаму люду пульна патрэбна самаідэнтыфікацыя, праведзеная на спалучніні гісторыі з сучаснасцю. Беларусы павінны пачуваць сябе беларусамі.

— 75 — сур'ёзны век, а для многіх вы ўсё лиш новае імля ў нашай не ідта беларускай Есларусі. Назавіце вакши галоўныя мары, памнін?

— Даўжыць да правесці гадзінна на Беларусі, каб сваё было сваім і цінілася як нацыянальны скарб, як падарунак лёсу. Я ў свой час зрабіў адмысловы ўнёсак у абарону прыроды Палесся ад гвалтавання і знішчэння яго меліяратарамі, пра што раска-

зана ў кнізе «Крушэнне на ростані». Ціпер гэтага малана. Ціпер наогул ціжка разабрацца, хто ў нас гаспадарыца на зямлі і ў прыродзе. Я тут пайтару пытанне, якое ставіць у сваім дакладзе на прадстаўнічай канферэнцыі ў Мінску 22 гады таму: «Ці ёсьць у нас канцепцыя гаспадарання?» Мае калегі-экологі тым часам падказваючы: прыпене час памяняць філософскія арыенцыі ў ахове прыроды і сівяджанье не «Зямля — наш агульны дом», а проста і непасрэдна «Зямля — наша маці!». Сёння, як ніколі, важна выпрацоўваць у краіне канцепцыю гаспадарання не часовыя лідзей, а народу і нацыі. І яшчэ ямага больш бараніць зямлю, бараніца прыроду, выхоўваць экалагічную свядомасць у чалавеку. Мы павінны зрабіць усё, пакуль зямля не сканала і перад сконам не знішчыла нас, недарэк і дурнія з амбітнім непамернім. Адно вось пытанне: ці хочам мы гэтага... Свая зямля, свая гісторыя, культура, мова, нацыя — пакуль жывыя народ — рошы непадзельны!

Шчыра віншуюм спадара Васіля Якавенку з юбілеем і зычым іму добра гэдэрой, новых творчых поспехаў.

беражы лес – чытай кнігі на камунікат.org

Беражы лес – чытай кнігі на камунікат.org

Объединение белорусского Исторического товарищества, «Białoruskie Towarzystwo Historyczne»
Польша, 15-449, ул. Пролетарская 11,
УНП 542195292

камунікат.org
Беларуская Інтэрнэт-бібліятэка

7 000 кнігаў, газэтаў і часопісаў • размовы пра культуру і літаратурныя радыёперадачы • навінкі выдавецкага рынку

Зарэгістравана Міністэрствам інфармацыі РБ. Пасведчанне аб дзяржавай рэгістрацыі № 206 ад 20 ліпеня 2009.

ЗАСНУВАЧ: Мінскія гарадская арганізацыя ГА ТБМ імя Ф. Скарыны. Адрас: 220005, г. Мінск, вул. Румянцава, 13. Тэл.: 284-85-11.

ВЫДАВЕЦ: Прыватнае выдавецкае ўнітарнае прадпрыемства «Час навінаў». Пасведчанне №64 ад 12.01.2007 г.

АДРАС РЭДАКЦЫІ І ВЫДАЎЦА:
220113, г. Мінск, вул. Мележа, 1-1234.
Тэл.: +375 29 651 21 12, +375 17 268 52 81.
пouchas@gmail.com; www.novychas.org

НАДРУКАВАНІ ў друкарні УП «Плутас-Маркет». г. Мінск, вул. Халмагорская, 59 А.
Замова № 486

Падпісаны да друку 06.05.2011. 8.00.
Наклад 7000 асобнікай. Кошт свабодны.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеялістамі, не падзяляючы пазіцыі.
При выкарыстанні матэрыялаў газеты спасылка на «Новы Час» абязважоўца.
Рукапісі рэдакцыі не вартае і не рэзэнзуе мастакі творы.
Чыцакаўская пошта публікуеца паводле рэдакцыйных меркаванняў.